

ШЫН

1925 чылдың
август 31-де үнүп
эгелээн

№ 24 (17353)

2007 чылдың
ФЕВРАЛЬ 22,
четверг

Номерни парлалгаже
дужааганы:
график езугаар – 21.00,
херек кырында – 18.00.
Садар өртээ 5 рубль.

НИИТИЛЕЛ-ПОЛИТИКТИГ СОЛУН

ФЕВРАЛЬ 23 –

Ада-чурт камгалакчызының хүнү

Шериг кижиниң ачы-хавыязы кайгамчык

Бүгү салгалдарның хүндүлүг шериглери!
Эргим ада-чуртчулар, дайынның болгаш күш-ажылдың
хоочуннары!

Ада-чурт камгалакчызының хүнү-биле холбаштыр
Силерге сагыш-сеткилим ханызындан изиг байыр чедирип
тур мен!

Бо байырлал бистиң кижиниң бүрүзүңге үнелиг, өз-бүлө
бүрүзүңде, бажың санында адаларның, кырган-адаларның
чаныш-сыныш чок, маадырлыг чоруунуң дугайын ыдык-
тымы-биле сактып чоруур, Ада-чурттуң айыыл чок чоруун
болгаш камгалакчы күчүңүң, арга-шинээзин идегелдиг
хандырып турарларга чоргаарланып турар.

Чуртту бүзүрелдиг камгалап келген улуг салгалды
төлөптүг аныяк салгал солуп турарын өөрчүп демдеглевес
арга чок. Ол боттарының ада-өгбелериниң, акыларының
алдарлыг дайынчы чаңчылдарын салгап алгаш, төлөптүг
уламчылап турар. Ооң көскү бадыткалы Тываның оолда-
рының – чүс-чүс аныяк шериглериниң бедик чергелиг дайынчы
шаңналдарны алганы болур. Олар дээрже бистиң
шүптүвүстүң чоргааралывыс, солдат болуруңга белеткенип
турар чүс-чүс, муң-муң элээдилерге магадыл чгаагай үлегер-
дир.

Ада-чурттуң камгалакчылары, кадыг-берге бол, күрүңге
болгаш чонга кончуг чузула шериг албаныңарга, дайынчы
белеткелдерге, тайбың ажыл-ижиңерге, өөредилгеге моон
соңгаар-даа чедишкиннерлиг болуруңарны күзедим. Кадык-
чаагай, аас-кежиктиг болуңар, өз-бүлөңерге амыр-тайбың
турзун. А Ада-чурттуң келир чегеги камгалакчыларыңга
салган соруу дээш туруштуг болурун, эки өөренирин күзээр-
дир мен.

Хүндүткел-биле,
Тыва Республиканың Чазак Даргазы Ш.ООРЖАК.

Тыва Республиканың Чазаның Даргазы Ш.Д. Ооржакка

Хүндүлүг Шериг-оол Дизижикович!
Ада-чурт камгалакчызының хүнү-биле холбаштыр байыр чедирип
тур мен.

Бо байырлал бистиң чуртувуста демдегледип турар тураскаалдыг
хүннерниң аразында онзагай черни ээлеп турар, ол дээрже чоннуң
российжи солдатка канчаар-даа аажок улуг хүндүткелиниң, Төрзөн
чуртунуң хосталгазын болгаш хамаарышпас чоруун камгалап келген
бүгү-ле салгалдарның шериниң ачы-хавыязын хүлээп көргениниң
демдээ-дир.

Силерге быжыг кадыкшылды, хүн бүрү ажылыңарга чедиш-
киннерни, амыр-тайбыңны болгаш буяны, чаагай кежиктерни болгаш
хамык чүүлдерге аайлажыышкынны күзедим.

Хүндүткел-биле, А.КВАШНИН.

Хүндүлүг Шериг-оол Дизижикович!

Ада-чурт камгалакчызының хүнү-биле сеткилим ханызындан изиг
байырымны хүлээп ал көрүңер! Бо бистиң Төрзөн чуртувустун бүгү
патриоттарының байырлалы, олар чуртунуң чаагай чоруу, эрге-
ажыктары дээш чурттап-ажылдап чоруурлар, олар ооң айыыл чок
чоруун болгаш чаагай амыдыралын камгалаарыңга беленнер.

Силер Россияның чечектелишкенинге көскү үлүүңер кирип
чоруур силер. Бо байырлал Силерге чаа күштерни немээр, чаа-чаа
ажыл-херектерге хей-аът кирир дээрзинге бүзүрээр бис.

Төрзөн чуртка бараан болуруңга чаа-чаа чедишкиннерни, каң дег
кадыкшылды, аас-кежикти болгаш тайбыңны күзедим.

Күрүне Думазының даргазының орадакчызы
В.В. ЖИРИНОВСКИЙ, РЛДП-ниң
фракциязының удуртукчузу И.В. ЛЕБЕДЕВ.

ЧОНГА БАЙЫР ЧЕДИРГЕННЕР

Бо чылгы Шагаа байырлалы-биле холбаштыр байыр чеди-
ришкиннери хей болган, оларның чамдыктары бо. Моолдун Россия
Федерациязында онза болгаш бүрүн эргелиг элчини Л.Хангай: «Бо
чылдың Чагаан Сар байырлалы он чедиги алдан чылдың
Оттуг Хаваан чылы болуп турар. Бо чыл база-ла мурнукузу
ышкаш Моол биле Тыва Республиканың чедишкинниг кады
ажылдажылгазының чылы болуруңга бүзүрээр мен. Акы-
дуңма чонга чаагай кежиктерни күзедим» дээн.

Православ лама Вячеслав Дементьевтиң байыр чедиришкенинде
мындыг сөстөр бар: «Катап тургустунушкуннуң өөрчүчүг
чези чоруп тур. Чаа чыл тайбың-чаагай, тургузукчу шы-
нарлыг, Ада-чуртувуска, бистерге, шүптүвуска, бидимчелиг-
ле болзун. Бурган силерни казбас, ол бүгү бергелерни
ажарыңга дузалаар».

Чаагай кадыкшылды, амыр-тайбыңны, чогаадыкчы чедишкиннерни
Алтайда Ак Буркан общиназындан Хамбо-лама Мерген күзеп турар.

«Ада-чуртту камгалаары» – бистиң ыдыктыг хүлээлгевис.

Туризмни хөгжүдөр сорулга-биле

Чазак Даргазының ажил-албаны

Тыва Республиканың Чазак Даргазы Ш.Д.Ооржактың эгелээшкини-биле 2007 чылдың февраль 13-16 хүннеринде Красноярск хоорайга Тыва Республиканың, Хакас Республиканың база Красноярск крайның төлээлерининиң туризм, экономика, эртем-өөредилге, культура адырларына регионнар аразының кады ажилдажылгазын моон-даа соңгаар сайзырадырының айтырыгларының талазы-биле ажилчы ужуражылгазы болган.

Красноярск крайның администрациязының Чөвүлелинге ужуражылгалар үезинде Тыва Республика болгаш Хакас Республиканың делегацияларының Красноярск крайның Губернаторунуң оралакчысы С.М.Соколов-биле база ол ышкаш Красноярск крайның администрациязының Чөвүлелиниң структурлуг адырларының, күүсекчи эрге-чагырга органның, турисчи организацияларының удуртукчулары-биле ужуражылгалары болуп эрткен.

Ужуражылгага регионнар аразының кады ажилдажылгазының перспективазын, регионнар аразының «Саян дээр-бээ» төлөвилелди хөгжүдөрүниң база регионнар аразының турисчи-реакциялыг зоналарын тургузарының аргаларын, база ол ышкаш регионнарда турисчи инфраструктураның болгаш туризм бүдүрүлгелериниң байдалы база Тыва Республикага, Хакас Республикага база Крас-

ноярск крайга туризмни хөгжүдөрүниң талазы-биле амгы болгаш келир үениң программаларын чугаалашкан.

Болуп эрткен ужуражылгалар үезинде талалар Тыва Республиканың Чазаның, Хакас Республиканың Чазаның база Красноярск крайның администрациязының Чөвүлелиниң аразына туризм адырынга кады ажилдажылга дугайында үш таланың Дугуржулгазын чарып, аңаа ат салырын дугуржуп чугаалашкан. Красноярск край, Тыва Республика база Хакас Республиканың регионнар аразының кооперация харылзааларын моон-даа соңгаар калбартырының талазы-биле ажилды уламчылаарын болгаш 2008-2010 чылдарда регионнар аразының социал-экономиктиг, эртем-техниктиг болгаш культурлуг кады ажилдажылгазының дугайында дугуржулгаларны боттандыраарының талазы-биле хемчеглер Программаның белеткээрин дугурушкан.

Бистиң корр.

ХҮННҮҢ ДУРТУ ЧҮС ЧЫЛ АЖЫГ:

медээлер булуңу

Чазак Отчедун эки деп үнелээн

Февраль 20-де Парлалга бажының хуралдаар залына массалыг информация чепсектериниң ажилдакчыларының ортузунга Чазак Отчедун сайгарып чугаалашкан хуралды Парлалга болгаш массалыг коммуникациялар талазы-биле агентилелдин оралакчы даргазы В.И. Глушенков удуртуп эрттирген.

Агентилелдин кол специализы Г.Ш. Монгуш сөстү Владимир Ивановичке бээрге, ол Чазак Отчедунуң 2006 чылда кылып чоруткан ажилдарын ажил-агының адырлар аайы-биле 2005 чылга бодаарга өзүлдезин сантүннерни адал тургаш, допчу илеткелди кылган.

Илеткелге хамаарыштыр ТываНУЧ-түн директору Ш.Д.Куулар, «Башкы» сеткүүлдүн редактору Н.С. Конгар, «Шын» солунун оралакчы редактору В.О. Куулар, «Улуг-Хем» сеткүүлдүн харысалгалыг секретары Ш.М. Суван үнелел кылгаш, парлалга болгаш сеткүүлдер үндүрүлгезиниң талазы-биле чамдык чагылдарны база киригилээш, Чазак Отчедун эки деп үнелээрин саналдааннар. Түннелинде Чазак Отчедун кирген санал езугаар журналистер эки деп, чүс хуу бадылаан.

«Студент амыдырал-2007-ниң Тажызы»

Ада-чурт Камгалакчызының хүнүнге тураскааткан Тываның дээди болгаш ортумак өөредилге черлериниң студентлериниң аразына ындыг аттыг мөөрей хоорайның «Пятилетка» клубунга февраль 22-де болуп эртер.

Мөөрейниң киржикчилери баштай боттарын таныштырар

болгаш оон «Херээжен холдар чокка...» аттыг мөөрейинге, салым-чаяанга, күш мергежилгелеринге (хол басчыры, 16 кг аар деңзелиг шой көдүреринге) маргыжарлар.

Мөөрейниң түннелдери-биле кол шаңналдан аңгыда «Көрүкчүлер сонургалының Тажызы», «Салым-чаяан Тажызы» шаңналдар база бар.

«Ажыктыг чүүл дээш» медальды алып

Бүгү-россияның хөй-ниити комиссиязы Россия Федерациязының субъектилеринден кирген «Ажыктыг чүүл дээш» медаль шаңналыңче кириген материалдарга үнелээшкини чоруткан.

2007 чылдың февраль 7-де үндүрген шийтпир езугаар Тыва Республиканың культура талазы-биле комитеттин аныяк көрүкчү театрының уран чүүл удуртукчузу А.Л. Чадамбага «Уруглар-биле эки ажил дээш» номинацияга «Ажыктыг чүүл дээш» медаль шаңналыңче киргениниң дугайында дыңнадыг келген. Шаңнал тыпсышкынының байырлары 2007 чылдың март 20-де Россия Федерациязының Федералдыг Хуралының Федерация Чөвүлелинге эртер.

Хакерлерниң халдаашкыны

Февраль 18-тен 20-ге чедир үеде Тыва Республиканың албан езузунуң сайтызынче (<http://gov.tuva.ru>) халдаан.

Амгы үеде халдаашкынынн дөзүн тодарадырының талазы-биле шалыпкын хемчеглерни апарудуп турар. Эксперттер ол бүгүнү 2007 чылдың март 11-де чарлаттыг Тыва Республиканың Улуг Хуралыңче катап сонгулдалар-биле холбаалыг деп санап турар.

«ШЫН» айтырып тур
РЕСПУБЛИКАДА ПОЛИТИКТИГ КРИЗИСКЕ
ХАМААРЫШТЫР СИЛЕРНИҢ БОДАЛЫҢАР
КАНДЫГЫЛ?

Галина МОНГУШ, кырган-ава:

— Тывада болуп турар болушкуннар мени кайгадып, безин коргудуп тур. Улуг Хуралдың Хоойлужудулга палатазының Россияның амыдырал партиязындан бөлүк депутаттарының үүлгедии, чонну мегелеп турары кончуг-ла эгенчиг-дир. Ылаңгыя удуртуп черлерге даргалап-даа, депутаттап-даа чораш, чонга кылыпкан көскү ажылы чок депутаттарның чазак-чагыргаже арын-нүүр чокка чүткүп, үймээн үндүрүп кээр деп чүвезин! Бо депутаттарны оозундан чүү-даа үнмес деп бүзүрээр мен. Тываның бурунгаар чоруу, кайы-бир адырны азы ажил-агыны, оода чаңгыс айтырыгы-даа болза, ынчаар чугула көрүп, шийтпирлеп турган болза, чүү дээр — Тывам оолдарын аар дээр ийик кижини. Оларның ыят чок үүлгедигерин тыва чону чаржынып көрүп, чурттап эртип-ле чор. Бурган оларны көөр ыйнаан.

ЧООДУ:

— Силерниң айтырыгларыңарга хөй харыы бере албас мен, ынчалза-даа мындыг чүве бардыр ийин. Чүге-ле анаа дугуржуп, чугаалажып албас чүве ирги. Шындыр харын, чаа ажилдакчылар, хөйну кылып болгу дег кижилер тыттып келген, ынчалза-даа мынчаар «хан үндүр» тутчуп тургаш, эрге-чагыргага кирер дээр болза, чигзинчиг-дир.

Чанынга турган эки Кызыл-оол ИРГИТ:

— Чоодунуң чугаазына мындыг чүве немеп каайн. Үстүнде даргалар (а депутаттарның чамдыгы база ынчал барган улус бо —

мурнунда ышкаш чоннуң айбычылары эвес, дүжүметсээн) аразында месилдежип турда, эвээш санныг тыва чон арай аймаарап, ийи-үш башка чарлы бердилер. Оларның бажынче теп үнүп кээр хире кижилер көскүлең, чогуу олар бо хамык «чогуш» соонда кежээлеп үнерлер болду бе. Бо черниң байлары аан. Орус улустуң чугаазында ышкаш, «боралгактыг сугдан балык шелип алырлар». Демги багай бок чушкуп чоруур кижилер хевээр артар, а алдын балык тудуп алганнар улам байыырлар ийнен.

Кара-оол САРЫГЛАР:

— Хоорайда кандыг-даа ындыг онза улуг кризис айтырыы тургустунуп турар деп шыдавас мен. Каш борбак, Оюннуң көгүлдезинге алыскан Хоойлужудулга палатазының депутаттарының бойкоттап, ажил шагы үзүп, боттарының эрге-ажыын бодааш, ону медээжок-ла чоннуң сонургалдарын камгалап тур бис деп кышкыржып турарын Тывада билбейн турар кижилер-даа чок деп бодаар мен. Ол кандыг-даа кризис эвес-ле-дир. Чазак-чагыргада ындыг ажил кылбас депутаттарны кудуруунга куу тос баглааш, тарады сывырыптар эрге-чагырга бар-ла чүве ыйнаан. Ынчангаш келир үе-вис дээш сагыш аарынчыг байдал менде чок. Чазак Даргазы база солушпас деп бодаар мен. Чоннуң амыдыралы хүнден-хүнче экижип турарын карактыг кижини бүрүзү көрүп-ле тур ыйнаан. Мээң чугаалаар чүвем ол-ла-дыр.

К.СААЯ:

— Тыва дээрге бичии чурт ышкажыл. Аравыста чазак-чагырга

хунаажыр хире эвес аан. Улуг-биче, кандыг-даа кылдыңан ажилды сайгарып чугаалажыр, болдунмаан болза, экижидер дээш сүмележир, бот-боттарыңа дузалажыр боор эвес чүве бе. Кайы-даа дарга ажилдап чоран-на-дыр, оода холташпаан, бакташпаан болза, тываларның адын баксырадып аан. Каш бодувус чыдып алган, аргажок улус-тур бис ийин.

Бо депутаттар дээрге чүгле чугаа кырынга бактаарыңа мергежип турар улус бо, херек кырында кылыпкан чүвези чок. Шынап-ла, ындыглар бар турган болза, чон оларны биле берген, хүндүткелдиг апарган турбас бе.

Сарыг-оол САНЧЫ, пенсионер:

— Кайгамчык чүве-ле-дир бо. «Чымчак сандай» дээн каш кижини республиканың ажил-агынын моондактап алгаш турар деп чүве каа турган боор, оларны хоойлу чагыра албас болган чүве чоор бе? Мээң бодалым мындыг — Тываны Шериг-оол Ооржактан аңгыда бөгүнде баштапкы дег оон өске төлөптиг кижини, ону солуптар кадр чок.

Бо каш депутаттар чүнү-даа чедип албас, сан чедип алып дээш туржуп турар улус-тур ийин. Оларны чон билбейн турар эвес, дыка эки билип турар. Мурнунда эртип келген депутаттар акша күжү-биле чонну мегелеп тургаш, эртип келгенин чон чугаалажып турар. Ынчаар эртип-даа келгеш, кылыпкан чүвези кайыл, боттарының бойкоду-биле чүгле чонга халалыын көргүстүлөр ышкажыл.

Аяна ОНДАР айтырыгларны салган.

Чоннуң үңү

ДЕМНИҢ БОЛУР
ужурлуг бис

Бодумнуң амыдыралымының аайы-биле Каа-Хем кожуунуң Сарыг-Сеп суурга уруум, күдээм бажыңыңа элээн чурттадым. Бо черниң бойдузунуң чаражын магадап ханмас-тыр мен, тараатарыңыңа, мал өстүреринге, аңнаарыңа дыка-ла таарымчалыг чер-дир. Чону эптиг-эвилең, ажил-ишчи эки улус-тур деп билдим.

Аныяамдан тура, солун-сеткүүл номчуурунга хандыкшылдыг болгаш «Шын» болгаш өске-даа тыва дылда үнүп турар солуннар садып алып дээш суур төвүнде турар киоскиге үргүлчү-ле баарымга чок боорга, ында «Риск», «Информ», «Центр Азии» деп солуннар оваланы берген чыдар. Тыва дылда солуннар үргүлчү-ле чок боорга, оон чылдагаанын орта билбедим. Өске суурларда, хоорайларда ол солуннарның үргүлчү садып турарын билер мен. Маңаа, Сарыг-Сеп суурга база садар ужурлуг болгай.

Кызылда үнүп турар сарыг солуннарны садыг бүрүзүнде халас үлөп турарын кайгадым. Албаска-даа шуут сыгап турар чорду. Чамдык солуннарны номчуп-даа турдум. Ында Тываның Чазан, оон Даргазын чүнү-даа кылбайн турар, республиканың экономиказын буураткан дээш чүгле бактап турар материалдарны пар-

лаанын номчудум. Дорту-биле чугаалаарга, бөдүүн чоннуң бажын төөреткен, амыдыралга дүүшлөс материалдарны бижип турар. Кожуунуң болгаш Сарыг-Сеп суурнуң дыка хөй чурттакчылары ол сарыг солуннарны кончуг сонургал-биле номчуп, ында бижээн меге материалдарга бүзүрөп, Чазак багай ажилдап турар дээр хөөннү илередип турарын орта чоруп тургаш, улустарның чугаалажып турарында дыңнадым-даа. Мен аңаа удурланып-даа турдум.

Чазак, оон Даргазы Шериг-оол Дизижиковичиниң республиканың социал экономиказын хөгжүдөр, чоннуң амыдыралын экижидер дээш кылып турар ажылы канчаар-даа аажок хөй. Каа-Хемни кежер демир-бетон көвүрүгүнү акша-төгөрик чок кончуг берге үеде Дарга бүгү күженишкенин ундүрүп тургаш, каа-хемчилерге туттуруп берди. Бо чүгле

чаңгыс чижек-тир. Ол Каа-Хем кожуунуң хөгжүлдезинге, чонунуң амыдыралыңа кончуг ролду ыйнаанын каа-хемчилер эки билди. Көвүрүг ажыглалга кире бээрге, Каа-Хем кожуунуң бир чурттакчызы (адын уткан-дыр мен) «Хем-Белдири» солунга «Бо көвүрүгке Ш.Д.Ооржактың хөрек тураскаалың тургузар» деп бижээнин сактыр-дыр мен. Шап мындыг бедик үнелелди ол ап турар. Кайгамчыктыг талантылыг тыва чонунуң херээ дээш дүн-хүн чок, уйгуджын хараманмай ажилдап чоруур даргазын деткиир, дуза көргүзериниң орнунга бактаарга кайызын боор.

Каа-хемчилерни сарыг солуннарның меге, улус төөреткен материалдарыңа бүзүрөвезинерни, Чазак, оон Даргазы биске чүнү кылып бергенинге, чүнү моон соңгаар кылып деп турарыңа шын үнелелди бээринерни, угаансарыылдыг болурунарны бодум хуумда төрөл тыва чонумдан дилээр-дир мен. Эл-найыралдыг, чаңгыс демниг болурувуска кандыг-даа бергелерни ажып эртер бис, ынчан Тывавыс дүрген бурунгаар хөгжүрү.

Х.Д.ОРТУН-НАЗЫН.

КРЕМЛЬДИИ-БИЛЕ БОЛУР

Путинниң Администрациязы кадрлар айтырыын шийтпирлээриниң уран чүүлүңе мергежээнин, улуг бедиктерни чедип алганын чаңгыс эвес удаа бадыткап келген. Чүгле Даглыг Алтай, Хакасия база Тыва дээн чижектиг бичежек регионнарга эвес, а лоббистери миллион туржук, а миллиард-миллиард доллар акша-хөреңгилерлиг күчү-күштүг крайларга болгаш областтарга база бодунуң күжүн көргүзүп, херек апарганда аңаа таарымчалыг шийтпирлерни эртиривип ап келген.

Тывага база Администрацияга канчаар таарымчалыг-дыр ынчаар болуп. Республиканың барык бүгү күш структураларының удуртулгазынга сөөлгү өскерлишкенин — ол бүгүнүң база бир херечилели. Чүге дизе парламент кризиси деп адап турар ол кризис бир чеже ук структураларны эрги удуртулгазының хөделишкени кылбайн турганындан тывылган. Херектиң журу республика прокурорунун, кол үндүрүгүнүн болгаш өскелерниң-даа тус черниң Ак Бажынындан озалааш турушту ээлээ-

Чагаалар аразындан

нинде эвес, а оларның сөөлгү ийи чылда Чазак Даргазы-биле ажыы-биле чөрүлдээлежи эгелээнинде. Ындыг чүүлду Кремль өршээп шыдавас.

РФ-тин Президент Администрациязының амгы Чазак Даргазының талазын тыртып турары болгаш федералдыг структураларның аңаа шаптыктап турган удуртукчуларын соланы дээрле — республиканың удуртулгазынга өскерилгелер турбас дээни ол болбааже.

Н. ПИТЕРСКИЙ.

Политика булуңу

ЧЫТЧЫНЫҢ БОДУНДА ЭВЕС БЕ?

Тыва улус шаг-шаандан тура, дыка-ла оккур угаанныг, чүвени баш удур даа билер, ынчанга кандыг-даа авыазын, мегеге алыспайн, нүгүлдүгнү сойгалап, өттүр-ле сөглөп каар чон-на болгай. «Чытчының бодунда, чылгычының шырында...» деп үлегер домактын утказы чүдел дээрге, соокка шырыныгып, мал күзеттеп хонган күжүр чылгычы эр өгге кирип келгеш, изиг шай ижиң, чылыгарга, доңган ишти-баары куду бадып, хенертен «остук» салдыра бээр. Өгдө улус ону дыңнааш, «ок көдек» деп кочулап каттыржырга, ыткан эр чанында багай ыдын сог, ыңай үндүр ойладыр чүве дээн. Ыт озурганын кым дыңнаан боор але. Шаанда тыва нояннар аразында маргыжа бергенде, оюннарның Амжык-бегни база ыңча деп кыжырып одаар турган чүве дээн: «Чытчызы кончуг ийин мооң...» деп аан.

Амгы Тывавыста политиктиг байдалды сайгара бодап көөрге, база оон улуг-ла ылгалыш чок ийин. Улуг «нояннарывыс» удур-дидир одажып, могоаттынчы, сөглөп, кызып-кыйжып, хоптан-нүгүлдежиң, канчал-даа турарлардыр? Ишти-хырны хевиреп турарлары ол ирги бе?

Демократия дээрге бөмбүр-зектиң чоннарының хажык чок сагып, ооң кежин четтирип, байып, тодуп, мандып, сайзырап турар күрүнө тургузуу апарган. Ону Россия биске база берди. Демократияның эң-не кол даяңдыжыгы — сонгулдалар болгай. Эрге-чагырганы күш-күчү дөгеп, революция дузазы-биле эвес, а чоннун шиллелгези-биле тургузуп аар!

А бис кандыг-дыр бис? Огулуг сонгулда-даа эрттирип чадап калдывыс. Ыядынчыг! 1990 чылда тура халышкан баштайгы демократтар коргунчуг коммунисттиг диктатураны буза шапкаш, амгы чаагай езу-чурумну тургузуп бердилер. 1990 чылдарда кандыг-даа демократтыг чаартылгаларга киришпээн, ГКЧП үезинде бажыныңга орун алдынга сириңейин, коргуп чыткан думчуун борастаар мешаннар ам бөгүн казак-чагырга же шургул, «кончуг демократтар бис» джиң, хөргээн шаштыңан, билиргээн, байыргаан чоруп турарлар-дыр. Олар чонну бужартадып, садып, хээлилеп, мегелеп, коргудуп, хоозун аазаш-кынар кылып, бужартадып кааптылар. Езулуг политиктиг самырал деп чүве ол эвес бе?

Амгы парламент кризисин эрги чыыштын депутаттары боттары кылып алдылар. Олар Кызыл хоорайның девискээр сонгулда комиссиязының даргазы, кымга-даа билдинмес Манын-оолдан канчал мелей болдулар? Ындың кончуг угаан-сарыылдыг «чоннун айбычылары» канчал черле сонгулда хоойлузунда чаңгыс частырыгы эскербээрнери ол? А Манын-оол эскерип каан! Ынчангаш 2006 чылдың октябрь 8-те Кызыл хоорайның 5 округунга эрткен сонгулданың түңнелин күш чок болдурган. Ол канчал ындыг болганы?

Бодунар-даа бодап көрүңден, Тываның сонгулда хоойлузун езугаар, Мөңгүн-Тайга чурттуг яды студент уруг сонгуур дээш, өөредилгезин каггаш, бардакээрде 2000 акшаны чарыгдап чыткаш, кирип бижиткен черинге — Мөңгүн-Тайгага, барып сонгуур? А сонгувас дээрге, Россияның Конституциясында «хамааты кижжи бурузу сонгуур эргелиг» деп бижээн болгай. Мындыг демократияның дүрүмнерин хажыткан, хамааты кижилерниң хостуг эргезин холгаарлаан өөдежок сонгулда хоойлузун кым хүлээп алганы? Депутаттар боттары! Эрткен 5 чылда депутат дүжүлгезинге саадап келгеш, олар боттарының хүлээп алган хоойлузунда мындыг

«хоозун», утка чок частырыгы эрттирип алганнар. А ол дээрге кеземче дүрүмү-биле торгаап болур үүлгедиг-дир! Ындыг «хоойлу-чуларга», ындыг эрге-хоойлу камгалакчыларынга моон сонгаар кым бүзүрээрил?

Кызылдан сонгуттурган беш депутат шак ол частырыг ужуң боттарының депутат эргезин албааннар. Олар боттарының казып алган оңгарыга боттары-ла дүже бергеннери ол! Эрге-хоойлуну кичээңгейлиг номчуп, оон кандыг шаптараазын үнүп болурун олар баш удур билер ужурулуг турганнар. А туугай депутаттың херээ чүү деп? Депутат кижжи угаанныг, кичээңгейлиг, чаныш-сыныш чок, билдилег база тывыңгыр болур-ла болгай...

Ийе, олар «тенек частырыгы» кылган-дырлар! Ооң уламында бөгүн парламент чок бис!

А болган частырыгы эдип алыры-биле чыгып, сүмележиң, ажык-чарлыг чугааны чон мурнунга ук депутаттар чүге кылбазыл? Октябрь 8-тен бээр ам 5 ай болуру ол! Чамдык сонгукчулар чогуң чүү болганын ам-даа чедир билбес. **Василий Оюн** баштаан «амыдыралчы» депутаттарывыс эрге кедээң сары ышкаш «суд шитпири манап тур бис» дигеш, чон мегелеп, будалдырып, ыыт-дааш үндүрүп туруп берген.

Чон-биле харылзаа кылырынга кандыг-даа суд шаптыктап шыдавас! Бир эвес депутат кижжи чонунга ынак болза, чадаг-даа кылаштап чорааш, бажың бүрүзүнчү кирип, чурттакчы кижжи бүрүзүнчү изиг холун тудуп, аяк шайын амзап, адыргавайн, идээргевейн, ижин-кара чок чүү болганын, чүнү күзеп турарын хөөрөп бээр-ле болгай. Чон кымның мегелеп, кымныңшын сеткили-биле чугаалап турарын чүрээ-биле, ишти-хөңнү-биле биллип каар. Кайда-чүде бай хөрөңгитенниң акшазыңга саттынып, ону сонгукчуларга үлөп бергеш, депутат апаар мен дээң бодап кемниг чорук-тур дээрзин билзе чогуур. Тыва чон чеже-даа чединмес болза, ындыг-ла саттыныкчы эвес. Ол хамык байдалды эки биллип турар. Ам 2006 чылдың октябрь 8 эвес-тир. Кижилерниң караа оон бээр элээн ажыттыңан болдур ийин.

Бо хүнде Василий Оюн баштаан депутаттар тыва чонче эвес, а Москвада Федерация Чөвүлелиниң даргазы Сергей Миронович «бурганче» ышкаш көргөш олурпканнар. Оон кежик манап, оон дуза дилеп... Чүве болурга-ла ынаар ужуң чедип, ооң-биле кады тырттырган чуруктарын чонга көргүзүп, көөргөдип. Ол хиреде бодунуң тыва чонунуң ат-сурагы, авторитеттиг, талантылыг кижилери-биле чоок харылзаа кылбадылар. Эге дээрде дыка хөй артистер, чогаалчылар, эртемденнер, хөй-ниити ажылдакчылары Василий Оюнга болгаш ооң эштеринге ужуражыксап, чагыс-сүме кадарын кызытканнар. Ынчалза-даа ооң талазындан чаңгыс харыы: «Чай чок, бюджет көрүп тур мен» дээр, бо-ла. Ол бюджет-даа чок. Кым ону хүлээп алыр боор ийик? Кворум бар эвес. Чоннуң: «Чаанга безин кымыскай дузалап каар» деп үлегер домаан ол билбес кижжи бооп-тур. Сарыылдыг политик кижжи эң сөөлү арагачы, тоянкы кижини безин дыннап, хундулеп билер ужурулуг.

Ийе харын, саятан Василий Урбан турда, яды тыва чогаалчы-даа, артист-даа, чылгычы-даа аңаа херекчок-ла ыйнаан. Диленип келген деп бодаар чүвези ирги бе?

Азы казак-чагырга хунаажы бээр дээш ындыг бе? Бодун «Шериг-оол Ооржактын орнунда мен» деп эрте-ле санапкаш, ындыг ирги бе? «Хем кешпейн чыткаш, идиин ужулбас!» деп чоннун үлегер домаан чамдык даргаларның утуп алыр чоруу ховар эвес.

«Амыдырал партиязының» Тывада салбырының удуртукчулары политика талазы-биле частырыг кылып турарын ам чон-даа, сонгаар эш-өөрү, удуртукчулары-даа билеп турар апарган-дыр. Василий Оюн бодунуң политиктиг оюнун чүгле Чазак Даргазы Шериг-оол Ооржакты албан-дужаалындан дүжүреринче угландыргаш, амыдырал-чуртталганын, ниитилел хөгжүлдезиниң өске чугула талаларын утуп, чонундан хоорлу берген. Ындыг дарганы Москвада удуртукчулар база эскерип каан чадавас.

Ийе, Шериг-оол Ооржак шуут-ла частырыг кылбаан, «амдангыг чигир» деп кым-даа санавайн турар. Ол база бо чырык өртем-чейде кым-биле-даа демей — Бурган кулу ышкажыл. Ооң бүгү-ле ажыл-чорудулганын келир үеде төөгүчүлеривис шинчилеп, эки, багын адап-сурап, чогуур түңнелди үндүрө бээр. Ынаар далашпаалы. Үе дээрге үе-ле болгай, чедип келир. Биске бөгүн, ам бо тургустунуп келген кризистен канчал амыр-менди, тайбың үнүп алыры херек. Оон башка байдал кайы хире дүшкүрөп келгенин сонгаартан келген политиктиг хайгааракчылар безин эскерип, федералдыг күрүнө органнын безин дүвүредип турар апарган-дыр. Чүвениң шынын чугаалаарга, тыва чон ам: казактын база парламентиң талалакчылары деп ийи чарлы берген! Бо тургустунуп келген байдалдың бир буруузу, дем-не чугааладым, депутаттар боттары болуп турар. Чүге? Ол айтырыгга харылаар дизе, баштай «Олар кымнарыл?» деп айтырыгы сайгарар херек. Бо чүүлдүн адын «Чытчының бодунда эвес бе?» деп адаанын аңаа эвес деп билкиңер.

Василий Оюннуң талалакчылары дээр-ле, дүүн чаа Айдан дүжүр келген, арыг-кылаң, сүт дег сеткилдиг ангелдер эвес болдур ийин. Демократтыг Тываның бүгү-ле 17 чыл оюнун дургузунда ук ажылдакчылар бедик албан-дужаалды ээлеп, Шериг-оол Ооржактын бүгү-ле «частырыгы» деңге үлежиң, а харын-даа боттары карак артынга «үүлгедип» келгеннер. Бир эвес Бурган мурнунга харыы тудар апарза, оларны ол кымдан артык байы-сааза хөңнү деп билкиңер. Ол дугайында чогаалчы Мадон Монгуш энир чылын «Шын» солунга «Шериг-оолдун «быттарының» дугайында шала «культура чок», чевен-даа болза, тывызык статьязынга элдээрти туруглатканында ужуру-ла бар. Ам «амыдыралчы» депутаттарың сонгулда үезинде ажыглап турары чамдык политиктиг чарбыктыг сөстөрүн сайгарыптаалыңар.

«1990-1993 чылдарда Шериг-оол Ооржак орус дылдыгларны Тывадан үндүр сывыртааш, оларның бажың-балгадын үлөп берипкен» деп хүлүрежиң турарлар-дыр. А ол чылдарда Тываның улуг прокурору Анатолий Дамба-Хуурак турган эвес бе? Ол ынчан орус дылдыгларга болушпайн, Шериг-оол Ооржакты «томаартпайн», хүлээлгезин күүсетпейн, чүнү-ле кылып олурган прокурор чүвөл? Боду база тергиин онза бажың-балгатты алган аа?

«Кызылдың хамык завод, фабрикалары, автобүдүрүлгелери сандараан... Бомжулар хоорайны долуп келген» джиң турлар. Ийе, Шериг-оол моң кувалда тудуп алгаш, заводтарны буза шаап турган боор харын. Ону кым көргөңил? Ол үеде хоорай чагырганың даргазы, чалбыштыг коммунист Зоя Назытьевна Сат турбаан бе? Хамык бүдүрүлгелерин чүге буза шаптырып алганын оон айтырза кандыгыл? «Шериг-оол Ооржактын чаңгысклассчызы мен» дээш кырындан чүгле куш ужар турганын кым уттупу? А бомжуларны, арагачыларны чер-черлерде чагырга даргалары «суур чударатпазыннар» дээш өнедин хоорайже сывыртап чорудуп турганнар ийик чоп. Ону харын Танды кожуунуң чагырга даргазы турган Борис Константинович Балчы-оолдан айтырза кандыгыл? Эң хөй бомжулар Кызылга Тандыдан келген эвес чүве бе? Ам безин дачалар долдур. Ол ышкаш Тываның Чазаның эт-хөрөңги харылаар даргазы тургаш, Борис Константинович канчал «Хемчик» садынын хуужудуп алганын база оон айтырып көрзе. Ооң суду чүү бооп доозулган ирги? Чон ону билбес ийин.

Мээң билирим-биле алырга, эрткен чүс чылдың 90 чылдарының төңчүзүнде Василий Оюн Тываның Чазаның оралакчы даргазы турган-даа ышкаш. Ол Тываның экономиказын бүрүнү-биле харылап турган эвес бе? Ынчангаш «Хоозураан Тыва» деп билишкенин бир тывылдырган кижжи ол боду чадавас. Ол-ла «Риск» солун «Шериг-оол Ооржак Тываны хоозураткан» деп номер бүрүзүнде доктаамал каргыш-иргиш үндүрүп-ле турар-дыр. А «Василий Оюнну чүге кады адавас ирги?» деп кайгап бодаар-дыр мен. Чеди-Хөлге караалап тура, Хову-Аксының добалы комбинатын чуура «бомбалаткан» дарга ол эвес чүве бе?

Каадыр-оол Бичелдей дугайында чүнү чугаалаар боор. Улуг политик кижжи ролюң чеже ойнаарыл ол? «Өк-биле адаар ажык үннер» дугайында ооң бижээни эртем ажылы-биле Тывага завод, фабрика-даа туттунмас, көдээ ажыл-агыйны-даа сайзырадыры болдунмас деп бодаар мен. Ындыг кончуг политик кижжи болза, Тываның сонгулда хоойлузунда четпестерни чүге болдуруп алганыл? Чазак биле парламент аразында чөрүлдээлери база ол хөрлээледиң келген деп бодаар мен. Алгыш-кырыш үндүрүкээр. Депутат кижжи эрзиг болур-ла болгай. Ол чогушту эгелеп кааш, боду кыдыыңга баарга, өске тутчуп үнген эштери бердирип артар ышкажыл. Ындыг чорук чеже-даа болду. Алызындан кошкак кижини кым эш дээрил? Кым аңаа ам болчуп кээрил?...

Мен ам бодап олурарымга, чурттуң, чоннуң сайзыралыңга кол салыгы кадрлар кириер чүведир. Бистиң Тываның кол-ла кошкак чартывыс бо-дур ийин — кадрлар чедишпезинде. Өске чурттарда, регионнарда президент азы губернатор кижжи ук девискээрин, чоннуң тугу азы сүлдө демдээ ышкаш дужаал күүседип олурар боор-дур. Шала чурум чок апарган кадрларын хай деп каап. Маргышкан улусун эптеширип. А экономика, культура хөгжүлдезин кадрлар кылып турар болбазыкпе. Ол дээш олар хоойлунуң, чоннуң мурнунга харылаарлар! Чазак Даргазы эвес!

А бисте кандыг-дыр? Бүзүрээң кадрларывыс экономиканы буза шаап-шаап, корум-чурумну боттары хажыдып-хажыдып, соонда кээп «буруулуг кижжи бо» дээш чаңгыс-ла Чазак Даргазынче айтып каар! Олар бодунуң үезинде күжүр Чазак Даргазының ачызында өңдейип, өрү дээр көрүп алгаш, бөгүн ону «хоозурадыкчы, үптекчи, диктатор» деп бак сөглөп, карганып, аңаа удур улус эвилелдеп, артынга «чудурук арнып» чоруп турар. Бир чежеде ол чорук чазаавыс даргазының бүзүрээчели, кээргээчели, чымчаа база-дыр ийин. Эгезинден эгелеп-ле ынчалдырбас турган-на болгай. Ол ам эрткен үе-дир, ону эдип болдунмас. Шериг-оол Дизижинович ол бүгүнү ам чиди-биле угаап билген деп бүзүрээр-дир мен.

Ийе харын, бис тывалар бис. Аравыска чүү-даа болуп тургай-ла: бир хүн маргыжып, өске хүн куспактажып. Ол бистиң национал чачывыс ышкажыл. «Хан үндүр бержиң, чаг үндүр эдержиң» чоруур. Василий Оюн биле Шолбан Кара-оол тыва иелерниң төрүп кааны эртем-билигги, угаан-сарыылдыг оолдары-дыр. Таанда улуг адазы ышкаш удуртукчузу, дагыныкчызы Шериг-оол Ооржак-биле ижин-кара чок чугаалажып, республиканың келир үезиниң дугайында, ону чоокку чылдарда удуртуп-баштаар кадрлар курлавырының дугайында дугуржуп, сүмелешкен болза, Шериг-оол Дизижинович кедергей сарыылдыг, бурунгаар көрүштүг кижжи-ле болгай, ол бирээни харылаар турган. Ол ону бүдүү иштинде күзеп, манап-даа чораан магат... Ынчалзажок Шолбан Валерьевич бөгүн оюннуң кезекке катчып алгаш, кончуг улуг частырыгы кылды ышкаш. Бети дизе амдыралында эң улуг политиктиг частырыгы болуп чадавас.

Мен чогаал-биле хевриң чоруур кижжи болганымда, амгы үеде Шериг-оол Ооржактын сагыш-сеткилин анализтеп, даап билирин кызар-дыр мен. Ол Ельциниң оруун эдерип шыдавас. Чүге дээр-ге, республикада тургустунуп келген парламент кризиси чогуң-чалыг, билишкениң доостуру бүзүрөңчиг эвес. Байдал ындыг турда, тыва чоннуң удуртукчузу болуп хөй чылда ажалдал каан кижжи анаа-ла харыылсага чокка, кандыг бир алгыш-кырыштыг, сонгаар черлерде «чөлөңгиш» болуп бай эргеттеннер-биле быжыг харылзаа тудуп алган, сүлчээлиг улуска эрге-чагырганы ол берип шыдавас! Олар та чүнү сеткип турар, та кандыг үзел-бодалдыг эргеттеннер чүве... Оларга тыва чон эвес, а Тываның казымал байлаа-ла херек апарган болду-ла бе?

Мен Шериг-оол Дизижиновичиниң орнунга түңнел кылып, ону өөредир дивейн тур мен. Ол мээң таламдан хүндүткел чок чорук болур ийик. Ынчалза-даа, бо нарын берге үеде ыыт чок олуруп шыдавас-тыр мен. Чүге дээр-ге мында чүгле улуг даргаларның эвес, а мен ышкаш бөдүүн кижилерниң салым-чолу, бистиң ажы-төлүвүстүн келир үези шитпирилип турар-дыр. Бистиң тыва чоннуң чаңчылы-биле алырга, «улуун улуг дээр». Ынчангаш ийи аныяк удуртукчу улуг адазы чүгле хай деп эвес, а кел деди, чылыг аас-сөзүн баштай чугаалап, үш адашкы дег кожа олуруп алгаш, чеже-даа шакта харам чокка, бар-ла берге айтырыгларны сайгарып, тыва чонга өөрүшкүлүг, чаагай түңнелди үндүрер боор деп күзээр-дир мен.

Игорь ИРГИТ,
чогаалчы

ФЕВРАЛЬ 23 — Ада-чурт Камгалакчызының хүнү

ТЫВА ЭРЕС-ДИДИМ ЭКИ ТУРАЧЫЛАР ДУГАЙЫНДА ОДУРУГЛАР

Ада-чурттуң Улуг дайыныга киришкен капитан Түлүш Кечил-оолдуң командылааны эки турачы аъттыг эскадронунуң командирлериниң болгаш дайынчыларының назыны ынчан (1944 чылда) ортумаа-биле 24-25 харлыг турган. Оларның колдуунда шуптузу 1920-1925 чылдарда төрүттүнгөн хып дээн чалыы оолдар, кыстар болганындан дайзын-биле коргуш чок, эрес-дидим демисежип турганнар.

Эки турачыларның эң улуг назылыгларының бирээзи Таңдының Межегейге 1899 чылда төрүттүнгөн Оюн Лопсанович Делик-оол ынчан 40 ажыг харлыында дайынга киришкен. 1924-1925 чылдарда Араттың революстуг шеринге албан эрттиргенинден бээр элээн хөй чылдар эрткен-даа болза, кончуг эрестиг, быжыг тура-соруктуг дайынчы чораан. Ынчангаш дайын шөлдериңге эрес-дидими-биле тулчуп тургаш, дайынның дириг күжүңге болгаш техниказынга улуг когаралды ол чедирген. Ону барым-даалааш, дайынчыны Ада-чурт дайыны орденниң ийги чергези, ТАР-ның Күш-ажыл ордени-биле шаңнаан. Тайбың үеде «Межегей» колхозка, ооң соонда ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхозка ажылдап тургаш, ажил-агыйның экономиказын хөгжүдеринге төлептиг үлүүн кириген.

Анаа дайынчы Оюн Мамбарович Каваа 1902 чылда Таңдының Элегеске төрүттүнгөн, 1924-1927 чылдарда Араттың революстуг

шеринге хамааты албан-хүлээлгезин эрттиргеш, дайынчы дадыгышкынны, билигни алган. Ада-чурттуң Улуг дайыны эгелээрге, орта эки тура-биле киржир күзелин илереткен билдирешикинни киригеш, дайынчы белеткелди катап хынамчалыг эгелээн. Кавааның күзелин хандыргаш, танкыга удур боолаар взодтуң дайынчызынга хүлээп алган. Кончуг дидим, эрестиг чоруун тулчушкуннар үезинде ол көргүскен. Ровнону хостаар дээш тулчушкунга киржип тургаш, аар балыланган. Госпитальга эмнедип алгаш, чадаг шериг кезээңге каттыжып алгаш, Европаның чурттарын хостажырынга, Берлинни штурмнаарыга киришкен төөгүлүг тыва эки турачының бирээзи болуп турар. Ооң эрес-дидим чоруун үнелеп көргөш, дайынчы орденнер болгаш медальдар-биле шаңнаан. Ол бир эвес дириг чораан болза, бо чылын 105 харлаар турган ийик.

Оюн Тавылаңович Хуназыг 1907 чылда Таңдының Межегейге төрүттүнгөн, кончуг эрес-шоава,

хөй-ниитичи кижичораан. Чээрби хар чаа-ла ажып чорааш, нам кежигүңгө кирген. АРШ-ка шериг албанын эрттиргеш, эрткен чүс чылдың үжөн чылдарының эгезинде болган контрреволюстуг шимчээшкинге киришкеш, дайынчы дадыгышкынны алган. Нам кежигүңү кижичораан сумунуң араттарын үжүк-бижикке, чаа амыдыралга, ажил-агыйга өөредир херекке идепкейлиг киришкен. Ада-чурттуң Улуг дайыныче эки тура-биле чоруткаш, Украинаның суурларын, хоорайларын

хостаар дээш тулчушкуннарга эш-өөрү-биле кады маадырлыгы-биле дайзынга удур демисешкен. Ооң эрес-дидим чоруун үнелеп көргөш, Ада-чурт дайынны орденниң ийги чергези-биле болгаш хөй санныг медальдар-биле шаңнаан. Дайынчы бо чылын 100 харлаар турган.

Бай-Тайганың Көп-Сөөк чурттуг Ада-чурттуң Улуг дайынының киржикчизи эки турачы Салчак Даржаевич Данзын-оол узун дурт-сынныг, кончуг мөгө, эрестиг, дидим, чугаа-сооттуг кижичи.

Оюн Тавылаңович Хуназыг.

Салчак Даржаевич Данзын-оол.

Украинаның суурларын, хоорайларын немец эжелекчилерден хостаар тулчушкуннарга шылгарып турганнарның бирээзи. Сурмичи суурну хостаар дээш тулчушкун кончуг берге болган, ийи хүннүң дургузунда немецтерге удур демисежип келген. Анаа Данзын-оол окка солагай будун одура шаптырыпкан.

—Бо хайлыг узун буттарда болбазыкпе, көөрүмге-ле дайынчы эштеримниң мурнунда барган боор мен. Ынчангаш будум бирээзин дайзынның каргыштыг огунга алыпкан мен—деп, ол ойнай-сылдай чугаалаар чораан.

Ооң эрес-дидим чоруун бедии-биле үнелээш, Ада-чурт дайыны орденниң ийги чергези-биле, хөй санныг медальдар-биле шаңнаан. Тайбың үеде ол «Тиилеге» колхозтуң экономиказын хөгжүдеринге бодунуң үлүүн кириген. 1968 чылда «кызыл-дустаан»

Фронтунуң огул Семис-оол Данзын-оол ачазының эрткен дайынчы оруун айтыртынып чорааш, хөйү-биле билип алган. Интернационалчы хүлээлгезин ак сеткилдиг күүседип, улустарның аразында найыралды болгаш тайбынны быжыглаар херекке үлүүн кириген дидим, эрестиг, ажыл-ишчи ынак ачазын ол хүндүлээр, ооң ат-алдарын көдүрер дээш туржуп чоруур. Ынчангаш ол Бай-Тайганың Кызыл-Даг суурнуң Культура бажыңының чанында маны даштан кылган ачазының тураскаалын бодунуң күсели-биле кылгаш, тургускан. Ам ачазының хөөрүңге маны даштан хөрек тураскаалын кылыры-биле дажын эккеп алган. Шак мындыг ада-иезиниң төлептиг салгакчылары хөй болуру күзенчиг-дир. Материалды Таан-оол ХЕРТЕК белеткээн.

ЖУРНАЛИСТЕР МАКТАТКАН

Сибирь шериг округунуң шериглериниң командылакчызы, армия генералы Н.Е. Макаровтуң 2007 чылдың февраль 12-де дужаалы-биле Сибирь шериг округунуң информация хандырылганының талазы-биле ажилга идепкейлиг киржилгези, ооң ажил-чорудулгазын чөптүг эки чырытканы дээш Ада-чурт Камгалакчызының хүнү-биле холбаштыр Сибирь федералдыг округтуң крайларының, республикаларының, областарының массалыг информация чепсектериниң бөлүк журналистерин хүндүлел бижиктер, өртектиг белектер-биле шаңнаан.

Тыва Республикадан «Шын» солунуң ниитилел-политиктиг килдизиниң редактору Таан-оол Хертек, «Тываның аныяктары» солунуң харысалгалыг секретары Иван Херлии, «Тыва» телерадиокомпаниязының медээлер албанының начальнигиниң оралакчызы Ая Тюлюш, «Тыва» телерадиокомпаниязының шериг-патриоттуг ажил килдизиниң редактору Аяна Лама олар бо шаңналга төлептиг болганнар Валерий ШЕБЛАНИН.

Төрээн чуртун эр кижичоразу камгалаар, аңаа хоойлу езугаар доктааттынган хуусаада албан эрттирери, ыдыктыг хүлээлгези болур—деп Россия Федерациязының Үндезин Хоойлузунда бижиттинген. Чурттуң, ооң иштинде Тывавыстың шериг назылыг кадыкшырак оолдары, чурт болгаш чон мурнунга ыдыктыг хүлээлгезин шынчы күүседип турарлар. Ындыг болур-даа уjurлуг.

Шериг эрттиргенивис-тен бээр 47 чылдар билдиртпейн эрте берген, ынчалза-даа 3 чыл дургузунда аңаа эрттирген үе кажанда-даа сагыш-сеткилден балалбас, сактырга-ла дүүн чаа-ла халажып келген ышкаш болур. 1960 чылдың октябрь 23-те Кызылдан шериг хүлээлгевис эрттирери-биле чорупкан бис.

Калининград областың Черняховск хоорайга ноябрь 16-да эртен четтивис, бүдүн эшелон кижичи, аразында кандыг-даа нация бар. Ол хөй кижилерни янзы-бүрү кезектерже үлээн

соонда, 10 шаа тыва оолдар ол-ла полкка артып калдыкты. Бир ай дургузунда карантин эрткен бис. Уйгу-даа орта удутпас, чемге-даа тотпас, хөй-даа келген эвес бис бе деп чугаалажып-даа

турдуvus. Ол бир ай иштинде чүнү-даа кылдыкты. Амгы шагның шериглеринде ышкаш «дедовщина» деп аныяк солдаттар дорамчылаар чүве-даа турбаан, дыка

хөй нация оолдар эп-найыралдыг, кандыг-даа шош-содаа үндүрбейн, албан-хүлээлгевис эки эрттирип турган бис. Ол 10 хире тыва эштеримниң аразындан Тес-Хемниң О-Шынаадан келген Чамзырай Танов деп эжим өскелерге бодаарга, меңээ чоок турган. Боо адар талазы-биле Танов бистиң башкывыс турган. А чарышка маңап турда, ындыг-даа аң чок, ыяап-ла бир дугаарында кээр. Эштерим-биле улуг-хүнде чыгылып алгаш, шыкка хүрежип, ырлажып, кылып чораан ажилдарывысты, чурту-

ЫДЫКТЫГ ХҮЛЭЭЛГЕВИС-ТИР

вусту, кыстарны, ха-дунма-высты сактып хүнээр бис. Аравыстан чаңгыс аңчывыс — Танов. Эң-не солун сактышкынны ол эживис чугаалаар. Бөрзек Иргит деп эживис ырлаар, анаа-ла артист. Аравыста чыткан хой тургуспас топтуг-томааныныг, чылар-чылбас оолдар база турган. Олар хөөмөлээр, сыгыртыр, гитаралаар, ырлаар, волейбол-даар турган, ынчангаш ат-алдарывыс шору бедик турган.

Бир чыл хире болганда, мени Рига хоорайже чорудупкан. Аңаа баргаш, Прибалтиканың Кызыл Туктуг шериг округунуң оперативтиг эргелелиниң бижикчизи болуп, 1963 чылдың август 20-ге чедир албан-хүлээлгем күүсеттим.

Амгы үеде чамдык оолдар шериг баарындан ойталаар, янзы-бүрү чылда-гаан дилеп шеригден артып каарын бодаар. Мен бодаарымга, ол бодал амы-

дыралга шаптык кадарындан өске, дузалавас. Кандыг-даа аныяк эр кижини ажилга хүлээп алырда шериг эрткен-эртпээни улуг рольдуг апарган. Шериг амыдырал ары чигири эвезиле шы. Быжыг туруштуг, орус дылды эки билир, чугаакыр, өөрзек, ажык чаңныг, бергелерге торулбас оолдар ол амыдыралды шыдап эртер. Авазының чассыгбайларынга берге-ле. Кады шериг эрттирген эштеримниң чамдыктары аравыста чок-даа болза, эштерим ам-даа чанымда кады ышкаш сагындырар-дыр.

Бодум хуумда шеригни мактаар боордан өске, бактап шыдавас мен. Мени амыдыралга шериг дыка-ла эки кылдыр белеткээн, ол дээш шериг амыдыралга четтирдим деп үргүлчү мөгейип чоруур мен. Назыхарым хүүрек даянып алган-даа болза, идик-хепти канчаар, каяа салырын, орун-

дөжекти канчаар эдерин шеригниң өөреткени-биле ам-даа сагып чор мен. Өөктери четче эвес хөп-даа кетпейн чор мен (шеригге ол дээш бир наряд алыр сен). Чаңгыс сөс-биле чугаалаарга, шеригге барып, амыдыралга өөренип алынар, оолдарым, деп чагыым ол. Чер-чуртту билип, ону көрүп, хөй эш-өөрлүг болур силер. Шеригден арыг-силлиг, дурт-сыныңар дорт, хып дээн чалыы, чараш оолдар кээр силер. Шеригге албан эрттиргениңерни кажан-даа хараадавас силер. Амыдыралчы көрүжүңер эки талазынче өскерлир.

Сенде-даа чок, менде-даа чок Шериг барган таптыг-дыр бе, Шериг чорааш, чедип келгеш Сени албас, мени албас—деп кыстар ырлажып турзуннар. Шеригден чанып кээринеңерге, уруглар силерже боттары-ла маңа-жып кээр эвеспе.

Соян БИЧЕ-ООЛ, курлавырда улуг лейтенант. Тес-Хем кожуун.

Тыва Республиканың Улуг Хуралының Төлээлекчилер палатазының депутаттарына кандидаттарны бүрүткээр дугайында
Кызыл хоорайның девискээр соңгулда комиссиязының
ШИИТПИРИ

10.02.2007 ч. Кызыл хоорай № 1-ТП

Тыва Республиканың Улуг Хуралының Төлээлекчилер палатазының ийги чыыжының депутаттарынга кандидаттарны депшидип үндүргениниң чурумунун, бүрүткелге кирип келген эргежок чугула документиленериниң шынныы «Тыва Республи-

каның Улуг Хуралының Төлээлекчилер палатазының депутаттарының соңгулда-ларының дугайында» Тыва Республиканың Хоойлузунун 19, 20 чүүлдериниң негел-делеринге дүүшкүн чугаалажып көргөш, Кызыл хоорайның девискээр соңгулда

комиссиязының шийтпирлээни болза:
1. «Тыва Республиканың Улуг Хуралы-ның Төлээлекчилер палатазының депутат-тарына кандидаттарның соңгулдаларының дугайында» Тыва Республиканың Хоой-

лузунун 23 чүүлүнүн 9, 10 кезээнге үндези-лээш, Тыва Республиканың Улуг Хуралының Төлээлекчилер палатазының депутатта-рына кандидаттар кылдыр бүрүткээрлер болза:

Ф.А.А.	Төрүттүнген уези	Чурттап турар чери	Эртем-билини	Ажылдап турар чери, албан-дужаалы (кылып турар ажылы)	Политиктиг партияда хөй-ниити каттыжыыш-кында бактаал турары	Кым депшиткени	Чаңгыс мандаттыг соңгулда округунун ады болгаш дугаары	Бүрүт-кеткен хүнү болгаш шагы
Бегзи Александр Донгакович	17.09.1948	Тыва Республика, Кызыл хоорай	дээди	пенсионер		Бодун боду депшиткен	Автодорожный № 32	14.35 шаг
Санчы Херел Назын-оолович	16.09.1968	Тыва Республика, Кызыл хоорай	дээди	түр када ажылдавайн турар		Бодун боду депшиткен	Автодорожный № 32	14.37 шаг
Биче-оол Айланмаа Александровна	02.04.1968	Тыва Республика, Кызыл хоорай	дээди	Кызылдың күрүнениң медицина училищези, эмчи-башкы		Бодун боду депшиткен	Автодорожный № 32	14.38 шаг
Вусатый Виктор Васильевич	12.03.1956	Тыва Республика, Кызыл хоорай	дээди	«Три медведя» КХН, юрист-консультант		Бодун боду депшиткен	Бай-Хаактың № 35	13.30 шаг
Ховалыг Наталия Күске-Караевна	13.08.1963	Тыва Республика, Кызыл хоорай	дээди	ТР-ниң Чазааның Тываның күрүнениң кадрлар эде белеткээр болгаш билиин бедидер институту, ректор		Бодун боду депшиткен	Восточный № 10	13.46 шаг
Ооржак Александр Доткан-оолович	28.03.1956	Тыва Республика, Кызыл хоорай	дээди	Республиканың № 1 эмнелгези, кол эмчи		Бодун боду депшиткен	Геологический № 29	13.55 шаг
Монгуш Наталья Байыр-ооловна	01.03.1963	Кызыл хоорай, Калинин кудумчузу, 3а-50	дээди	«Строитель» Культура бажыны, директор		Бодун боду депшиткен	Геологический № 29	14.43 шаг
Елсуков Владимир Александрович	10.06.1974	Кызыл хоорай, Рабочая кудумчузу, 246-4	ортумак (долу) ниити	«Юбилейный» автокомплекс, садыг талазы-биле менеджер-консультант		Бодун боду депшиткен	Геологический № 29	14.44 шаг
Куулар Эрес-оол Борбак-оолович	16.06.1967	Кызыл хоорай, Кечил-оол кудумчузу, 18-53	дээди	«Дошка» КХН, чиңгине директор		Бодун боду депшиткен	Геологический № 29	14.54 шаг
Кара-Сал Шолбан Коккоович	25.03.1964	Тыва Республика, Кызыл хоорай	ортумак профессионал	«Служба быта» КХН, чиңгине директор		Бодун боду депшиткен	Загородный № 13	13.44 шаг
Конвиз Александр Сергеевич	16.01.1980	Кызыл хоорай, Кочетов кудумчузу, 55/1-48	ортумак (долу) ниити	«Риск» КХН, администратор		Бодун боду депшиткен	Загородный № 13	14.56 шаг
Уйнукей Тимур Сендаа-Баирович	24.02.1973	Тыва Республика, Кызыл хоорай	долу эвес	«Юбилейный 001» автокомплекс, юрист		Бодун боду депшиткен	Калинин № 28	13.45 шаг
Самданчап Елена Георгиевна	20.10.1960	Кызыл хоорай, Кочетов кудумчузу, 55/1-17	дээди	«Спутник» ХАН, директор		Бодун боду депшиткен	Калинин № 28	14.42 шаг
Матракин Александр Георгиевич	26.01.1954	Кызыл хоорай Бай-Хаак кудумчузу, 6-218	дээди	Республиканың туберкулезка удур диспансери, эмнээшкин талазы-биле кол эмчинин ора-лакчызы		Бодун боду депшиткен	Калинин № 28	14.45 шаг
Лысенко Дмитрий Владимирович	04.11.1978	Тыва Республика, Кызыл хоорай	дээди	«Регион 17» КХН, директор		Бодун боду депшиткен	Кечил-оол № 30	14.41 шаг
Монгуш Алексей Кошкар-оолович	10.04.1961	Кызыл хоорай, Ангарский бульвар кудумчузу, 25/1-53	дээди	ТР УХ ХП ажыл-агый эргеле-линин аппараты, начальник		Бодун боду депшиткен	Кочетов № 22	14.49 шаг
Танова Оксана Монгушовна	12.01.1972	Тыва Республика, Кызыл хоорай	дээди	ТывКУ, алгебра болгаш геометрия кафедрасының улуг башкызы		Бодун боду депшиткен	Ленин № 16	14.04 шаг
Спиридонова Лариса Чадамбаевна	27.12.1952	Кызыл хоорай, Кучилоол кудумчузу, 9-85	дээди	ТР-ниң эмчи-социал эксперт кол бюрозу» ФКАЧ, удуртукчузу, кол эксперт		Бодун боду депшиткен	Ленин № 16	14.50 шаг
Допчун-оол Кара-оол Тюлюшевич	21.05.1948	Кызыл хоорай, Красноармейская кудумчузу, 174-18	ортумак (долу) ниити	Кызыл хоорайның муниципалдыг эт-хөреңги эргелеп-башка-рар талазы-биле комитеди, гаражтың харысалгалыг кижизи		Бодун боду депшиткен	Малчынның № 8	14.51 шаг
Сафрин Александр Викторович	08.02.1953	Кызыл хоорай, Рихард Зорге кудумчузу, 207	ортумак профессионал	Кызылдың төп кожуун эмнелгези кадык камгалалының муниципалдыг албан чери, 1-ги класстың чолаачызы		Бодун боду депшиткен	Первомайский № 6	14.59 шаг
Масленникова Наталья Ана-тольевна	5.09.1968	Тыва Республика, Кызыл хоорай	дээди	Кызыл хоорайның № 8 шко-лазы, директорнуң оралакчызы		Бодун боду депшиткен	Правобережный-1 № 43	14.30 шаг
Доржукай Михаил Кудерович	5.07.1937	Тыва Республика, Кызыл хоорай	дээди	пенсионер		Бодун боду депшиткен	Правобережный-1 № 43	14.36 шаг
Сонам Эрес Монгун-оолович	3.03.1968	Тыва Республика, Кызыл хоорай	дээди	«Тываның стандартизация, метрология болгаш сертифика-ция төвү» ФКАЧ, директор-нуң метрология талазы-биле ора-лакчызы	«Чөптүг Россия» кежигүну	Бодун боду депшиткен	Правобережный-3 № 45	14.32 шаг
Тавберидзе Владимир Дидим-ович	21.09.1954	Тыва Республика, Кызыл хоорай	дээди	«Автокомплекс» ААН, чиңгине директор		Бодун боду депшиткен	Правобережный-3 № 45	14.34 шаг
Монгуш Айлакмаа Вячеславовна	31.01.1970	Тыва Республика, Кызыл хоорай	дээди	«Хоорайның бичии уруглар поликлиниказы», участок эмчизи		Бодун боду депшиткен	Пролетарский № 9	13.47 шаг
Иргит Чечек Хуулеевна	22.11.1961	Тыва Республика, Кызыл хоорай	дээди	Хоорайның халдавырлыг аарыг-лар эмнелгези, кол эмчи		Бодун боду депшиткен	Студенческий № 34	14.38 шаг
Ковалева Татьяна Николаевна	11.08.1983	Кызыл хоорай, Кали-нин кудумчузу, 3а-1	ортумак профессионал	«Спутник» ХАН, секретарь-референт		Бодун боду депшиткен	Туристический № 7	14.52 шаг
Торуш Бежен-оол Кууларович	10.10.1968	Кызыл хоорай, Ленин кудумчузу, 58-35	дээди	Кызыл хоорайның диш эмнел-гези, кол эмчи		Бодун боду депшиткен	Университетский № 15	14.55 шаг
Бичелдей Каадыр-оол Алексеевич	02.01.1950	Кызыл хоорай, Комсо-мольская кудумчузу 6-15	дээди	«Туваэнергоинвест» агентил-ел, информация-аналитиктиг албанының начальниги		Бодун боду депшиткен	Университетский № 15	14.57 шаг
Соколов Олег Григорьевич	29.03.1960	Тыва Республика, Кызыл хоорай	ортумак профессионал	пенсионер		Бодун боду депшиткен	Центральный № 17	13.53 шаг
Стал-оол Раиса Седиповна	18.02.1964	Кызыл хоорай, Красно-армейская кудумчузу, 168-13	дээди	Уругларның хореография школазы, директор		Бодун боду депшиткен	Центральный № 17	14.46 шаг
Тулуш Олег Павлович	24.08.1965	Кызыл хоорай, Ленин кудумчузу, 58-114	дээди	түр када ажылдавайн турар		Бодун боду депшиткен	Чүлдүмнүн № 19	14.48 шаг
Ондар Конгар Борисович	29.03.1962	Тыва Республика, Кызыл хоорай	дээди	Республиканың Р.Д.Кенден-биль аттыг уран чүүл школазы, башкы сайгарлыкчы		Бодун боду депшиткен	Чүлдүмнүн № 19	14.40 шаг
Доржукай Орлан Михайлович	07.03.1974	Кызыл хоорай, Чүлдүм кудумчузу, 42-4	дээди	«Сельстрой» КХН, директор-нуң тудуг талазы-биле ора-лакчызы		Бодун боду депшиткен	Чүлдүмнүн № 19	14.36 шаг
Сафонов Игорь Васильевич	20.10.1960	Кызыл хоорай, Кочетов кудумчузу 59/2-1	дээди	«Сельстрой» КХН, директор-нуң тудуг талазы-биле ора-лакчызы		Бодун боду депшиткен	Школьный № 5	14.58 шаг
Кужугет Семен Седипович	21.11.1953	Кызыл хоорай, Ангар-ский бульвар кудумчузу, 31-5	дээди	Кызылдың хоорай полик-линиказы, хирургия албанының эргелекчизи		Бодун боду депшиткен	Школьный № 5	15.00 шаг
Кунчун Семен Николаевич	12.09.1957	Кызыл хоорай, Бухтуев кудумчузу, 1-99	ортумак профессионал	«Спутник» ХАН, башкарыкчы специалист		Бодун боду депшиткен	Малчынның № 8	14.30 шаг

2. Бүрүткеткен кандидаттарга Тыва Республиканың Улуг Хуралының Төлээлекчилер палатазының ийги чыыжына депутаттың кандидаты кылдыр бүрүткеткениниң дугайында шынзылганы тыпсыр.

3. Бо шийтпирни массалыг информация чепсектеринге парладыр.

Кызыл хоорайның девискээр соңгулда комиссиязының даргазы А.А. ИВАНОВА.

Кызыл хоорайның девискээр соңгулда комиссиязының секретары Л.И. БИЧЕ-ООЛ.

**Тыва Республиканың Улуг Хуралының Хоойлужудулга палатазының депутаттарынга кандидаттарны бүрүткээр дугайында
Кызыл хоорайның округ соңгулда комиссиязының
ШИИТПИРИ**

10.02.2007 ч. Кызыл хоорай № 2-ХП

Тыва Республиканың Улуг Хуралының Хоойлужудулга палатазының ийги чыыжының депутаттарынга кандидаттарны депшиди үндүргениниң чурумунун, бүрүткелге кирип келген эргежок чугула документтериниң шынны «Тыва Республиканың

Улуг Хуралының Хоойлужудулга палатазының депутаттарының соңгулдаларының дугайында» Тыва Республиканың Хоойлузунун 24, 31 чүүлдериниң негелделеринге дүүшкээн чугаалажып көргөш, Кызыл

хоорайның округ соңгулда комиссиязының шийтпирлээни болза:

1. «Тыва Республиканың Улуг Хуралының Хоойлужудулга палатазының депутаттарының соңгулдаларының дугайында»

Тыва Республиканың Хоойлузунун 33 чүүлүнүн 1, 2 кезектеринге үндезилээш, Тыва Республиканың Улуг Хуралының Хоойлужудулга палатазының депутаттарынга кандидаттар кылдыр бүрүткээрлер болза:

Ф.А.А.	Төрүттүнген үези	Чурттап турар чери	Эртем-билини	Ажылдап турар чери, албан-дужаалы (кылып турар ажылы)	Кым депшиткени	Чаңгыс мандаттыг соңгулда округунун ады болгаш дугаары	Бүрүткеткен хүнү болгаш шагы
Андалаева Лариса Сереновна	13.11.1965	Тыва Республика, Кызыл хоорай	дээди	Кызылдың № 8 ортумак школа, директор	боду бодун депшиткен	Правобережный № 4	10.02.2007 ч. 13.32 шак
Бологов Валерий Петрович	17.01.1957	Тыва Республика, Кызыл хоорай	ортумак профессионал	«Каа-Хем хөмүр-даш разреза ААН, проф-эвилел комитетиниң даргазы	боду бодун депшиткен	Ленинградский № 1	10.02.2007 ч. 13.33 шак
Бондаренко Наталья Павловна	01.08.1962	Тыва Республика, Кызыл хоорай	ортумак профессионал	«Опора» КХН, курьер	боду бодун депшиткен	Автодорожный № 5	10.02.2007 ч. 13.43 шак
Март-оол Вячеслав Донгакович	26.05.1958	Тыва Республика, Кызыл хоорай	дээди	Тываның Гуманитарлыг Шинчилелдер институту, директор	боду бодун депшиткен	Центральный № 3	10.02.2007 ч. 13.56 шак
Сат Зоя Назытыевна	02.01.1944	Тыва Республика, Кызыл хоорай	дээди	пенсионер	боду бодун депшиткен	Автодорожный № 5	10.02.2007 ч. 13.57 шак
Ушкалов Виктор Николаевич	22.12.1965	Тыва Республика, Кызыл хоорай	ортумак профессионал	«Чылыг четкилер» КУБ, чолаачы	боду бодун депшиткен	Правобережный № 4	10.02.2007 ч. 13.59 шак
Балчый-оол Василий Максимович	18.06.1967	Тыва Республика, Кызыл хоорай	ортумак профессионал	«Шын» солунун редакциязы, корреспондент	боду бодун депшиткен	Центральный № 3	10.02.2007 ч. 14.00 шак
Ушкалов Вячеслав Андреевич	29.06.1951	Тыва Республика, Кызыл хоорай	дээди	пенсионер	боду бодун депшиткен	Правобережный № 4	10.02.2007 ч. 14.01 шак
Балчый-оол Борис Константинович	17.03.1952	Тыва Республика, Кызыл хоорай	дээди	пенсионер	боду бодун депшиткен	Центральный № 3	10.02.2007 ч. 14.03 шак
Сафрин Сергей Викторович	06.11.1960	Тыва Республика, Кызыл хоорай	дээди	«Көдээ тудуг» КХН	боду бодун депшиткен	Ленинградский № 1	10.02.2007 ч. 14.05 шак
Конвиз Сергей Семенович	15.04.1955	Тыва Республика, Кызыл хоорай	дээди	«РИСК» КХН, директор	боду бодун депшиткен	Восточный № 2	10.02.2007 ч. 14.23 шак

2. Бүрүткеткен кандидаттарга Тыва Республиканың Улуг Хуралының Хоойлужудулга палатазының ийги чыыжына депутаттың кандидат кылдыр бүрүткеткениниң дугайында шынзылганы тыпсыр.

3. Бо шийтпирни массалыг информация чепсектеринге парладыр.

Кызыл хоорайның девискээр соңгулда комиссиязының даргазы А.А. ИВАНОВА.

Кызыл хоорайның девискээр соңгулда комиссиязының секретары Л.И. БИЧЕ-ООЛ.

**Тыва Республиканың Улуг Хуралының Төлээлекчилер палатазының депутаттарынга кандидаттарны бүрүткээр дугайында
Кызыл хоорайның девискээр соңгулда комиссиязының
ШИИТПИРИ**

12.02.2007 ч. Кызыл хоорай № 3-ТП

Тыва Республиканың Улуг Хуралының Төлээлекчилер палатазының ийги чыыжының депутаттарынга кандидаттарны депшиди үндүргениниң чурумунун, бүрүткелге кирип келген эргежок чугула документтериниң шынны «Тыва Республи-

каның Улуг Хуралының Төлээлекчилер палатазының депутаттарының соңгулдаларының дугайында» Тыва Республиканың Хоойлузунун 19, 21 чүүлдериниң негелделеринге дүүшкээн чугаалажып көргөш, Кызыл хоорайның девискээр соңгулда

комиссиязының шийтпирлээни болза:

1. «Тыва Республиканың Улуг Хуралының Төлээлекчилер палатазының депутаттарынга кандидаттарның соңгулдаларының дугайында» Тыва Республиканың Хоойлузунун 23 чүүлүнүн 18 кезээнге үндезилээш,

Тыва Республиканың Улуг Хуралының Төлээлекчилер палатазының депутаттарынга кандидаттар кылдыр бүрүткээрлер болза:

Ф.А.А.	Төрүттүнген үези	Чурттап турар чери	Эртем-билини	Ажылдап турар чери, албан-дужаалы (кылып турар ажылы)	Политиктиг партияда хөй-ниити каттыжыыш-кында бактаап турары	Кым депшиткени	Чаңгыс мандаттыг соңгулда округунун ады болгаш дугаары	Бүрүткеткен хүнү болгаш шагы
Гостюхин Андрей Викторович	13.04.1968	Кызыл хоорай, Дружба кудумчузу, 40-43	дээди	адвокат	РЛДП кежигүнү	РЛДП	Геологический № 29	12.02.2007 ч. 16 шак 12 мин.
Юрков Николай Николаевич	31.05.1960	Кызыл хоорай, Спутник суур, Эрзинская кудумчузу, 5-1	ортумак профессионал	«Наш Дом» МУБ, транспорт цегиниң автомашиналарының техниктиг байдалының контролеру	РЛДП кежигүнү	РЛДП	Туристический № 7	12.02.2007 ч. 16 шак 15 мин.
Гуляев Евгений Геннадьевич	17.09.1979	Кызыл хоорай, Свердлов кудумчузу, 2 - 2	ортумак профессионал	«Кызыл хоорайның дүрген дуза станциязы» КМА, санитар пенсионер	РЛДП кежигүнү	РЛДП	Правобережный-3 № 45	12.02.2007 ч. 16 шак 20 мин.
Зверев Александр Филиппович	01.01.1961	Кызыл хоорай, Клубная кудумчузу, 2	ортумак	хуу сайгарлыкчы	РЛДП кежигүнү	РЛДП	Правобережный-1 № 43	12.02.2007 ч. 16 шак 25 мин.
Саая Александра Когооловна	20.09.1965	Кызыл хоорай, Ангарский бульвар кудумчузу, 8-207	ортумак профессионал	хуу сайгарлыкчы	РЛДП кежигүнү	РЛДП	Кочетовтуң № 22	12.02.2007 ч. 16 шак 28 мин.
Канзай Алдын-оол Кангаевич	19.05.1939	Кызыл хоорай, Красных Партизан кудумчузу, 1 - 4	дээди	Тыва Республиканың Чазак Аппарады, РФ-тиң ФХ-ниң КД депутаты В.И. Илюхинниң дузалакчызы		РФКП	Центральный № 17	12.02.2007 ч. 16 шак 30 мин.
Зайцева Лариса Владимировна	23.07.1960	Кызыл хоорай, Московская кудумчузу, 109 - 84	ортумак профессионал	«Ремонтно-технологическое объединение» КХН		РФКП	Кочетовтуң № 22	12.02.2007 ч. 16 шак 33 мин.
Опей-оол Павел Маадыр-оолович	24.01.1979	Каа-Хем суур, Набережная кудумчузу, 10 - 2	ортумак	түр када ажылдавайн турар		РФКП	Правобережный-1 № 43	12.02.2007 ч. 16 шак 36 мин.
Очур Надежда Маадыр-ооловна	14.10.1972	Кызыл хоорай, Светлая кудумчузу, 7	дээди	Тываның гуманитарлыг шинчилелдер институту, библиотека фондузунун библиотекары		РФКП	Университетский № 15	12.02.2007 ч. 16 шак 37 мин.
Манчын Экер-оол Маринович	04.04.1968	Кызыл хоорай, Красноармейская кудумчузу, 237 - 40	дээди	хуу сайгарлыкчы		РФКП	Кечил-оол № 30	12.02.2007 ч. 16 шак 40 мин.
Дагба Мерген Балыкаевич	23.12.1961	Кызыл хоорай, Салчак Тока кудумчузу, 36 - 2	дээди	«Суй-Белек» КУШБ, чингине директор	«Чаңгыс демниг Россия» БПП кежигүнү	«Чаңгыс демниг Россия»	Автодорожный № 32	12.02.2007 ч. 16 шак 43 мин.

2. Бүрүткеткен кандидаттарга Тыва Республиканың Улуг Хуралының Төлээлекчилер палатазының ийги чыыжына депутаттың кандидаты кылдыр бүрүткеткениниң дугайында шынзылганы тыпсыр.

3. Бо шийтпирни массалыг информация чепсектеринге парладыр.

Кызыл хоорайның девискээр соңгулда комиссиязының даргазы А.А. ИВАНОВА.

Кызыл хоорайның девискээр соңгулда комиссиязының секретары Л.И. БИЧЕ-ООЛ.

Н.К. Кууларны Тыва Республиканың Улуг Хуралының Төлээлекчилер палатазының ийги чыыжыга депутаттың кандидады кылдыр чаңгыс мандаттыг Пролетарский № 9 соңгулда округунга бүрүткээр дугайында Кызыл хоорайның девискээр соңгулда комиссиязының ШИИТПИРИ

12.02.2007 ч. Кызыл хоорай № 4-ТП

Тыва Республиканың Улуг Хуралының Төлээлекчилер палатазының ийги чыыжының депутаттарыга кандидаттарны депшидип үндүргениниң чурумунун, бүрүткелге кирип келген эргежок чугула документилериниң шынныы «Тыва Республиканың Улуг Хуралының Төлээлекчилер палатазының депутаттарыга кандидаттарның соңгулдаларының дугайында» Тыва Республиканың Хоойлузунуң 19, 20 чүүлдериниң негелделеринге дүүшкээн чугаалажып көргөш, Кызыл хоорайның девискээр соң-

гулда комиссиязының шиитпирлээни болза: 1. «Тыва Республиканың Улуг Хуралының Төлээлекчилер палатазының депутаттарының соңгулдаларының дугайында» Тыва Республиканың Хоойлузунуң 23 чүүлүнүн 9, 10 кезектеринге үндезилээш, 1957 чылдың январь 19-та төрүттүнген, Кызыл хоорайның Кызыл партизан кудумчузунда 3-13 бажында чурттап турар, ортумак профессионал эртемниг, «Буланый» КХН-де директор, бодун боду депшиткен Наталья Кончаевна Кууларны Тыва Респуб-

ликаның Улуг Хуралының Төлээлекчилер палатазының ийги чыыжыга депутаттың кандидады кылдыр чаңгыс мандаттыг Пролетарский № 9 соңгулда округунга бүрүткээр. 2. Бүрүткелдин үези 2007 чылдың февраль 12-де 16.05 шак.

3. Бүрүткеткен кандидатка Тыва Республиканың Улуг Хуралының Төлээлекчилер палатазының ийги чыыжыга депутаттың кандидады кылдыр бүрүткеткениниң дугайында шынзылганы тыпсыр. 4. Бо шиитпирни массалыг информация чепсектеринге парладыр.

Кызыл хоорайның девискээр соңгулда комиссиязының даргазы А.А. ИВАНОВА. Кызыл хоорайның девискээр соңгулда комиссиязының секретары Л.И. БИЧЕ-ООЛ.

Тыва Республиканың Улуг Хуралының Хоойлужудулга палатазының депутаттарыга кандидаттарны бүрүткээр дугайында Кызыл хоорайның округ соңгулда комиссиязының ШИИТПИРИ

12.02.2007 ч. Кызыл хоорай № 5-ХП

Тыва Республиканың Улуг Хуралының Хоойлужудулга палатазының ийги чыыжының депутаттарыга кандидаттарны депшидип үндүргениниң чурумунун, бүрүткелге кирип келген эргежок чугула докумен-

тилериниң шынныы «Тыва Республиканың Улуг Хуралының Хоойлужудулга палатазының депутаттарының соңгулдаларының дугайында» Тыва Республиканың Хоойлузунуң 25, 26, 31 чүүлдериниң негел-

делеринге дүүшкээн чугаалажып көргөш, Кызыл хоорайның округ соңгулда комиссиязының шиитпирлээни болза: 1. «Тыва Республиканың Улуг Хуралының Хоойлужудулга палатазының депу-

таттарының соңгулдаларының дугайында» Тыва Республиканың Хоойлузунуң 33 чүүлүнүн 3 кезээнге үндезилээш, Тыва Республиканың Улуг Хуралының Хоойлужудулга палатазының депутаттарыга кандидаттар кылдыр бүрүткээрлер болза:

Ф.А.А.	Төрүттүнген үези	Чурттап турар чери	Эртем-билини	Ажылдап турар чери, албан-дужаалы (кылып турар ажылы) Кым депшиткени	Чаңгыс мандаттыг	соңгулда округунун ады болгаш дугаары	Бүрүткеткен хүнү болгаш шагы
Ондар Арана Николаевна	19.01.1979	Кызыл хоорай, Полевая кудумчузу, 9	дээди	«Тывасвязьинформ» ААН, телематия ачы-дузаның техниги	РЛДП	Восточный № 2	12.02.2007 ч. 16.10 шак
Курт-Оглы Шамиль Нурьевич	26.09.1956	Кызыл хоорай, Правобережная кудумчузу, 48-7	д)ортумак	«Спутник» ХАН-ның директору	РЛДП	Правобережный № 4	12.02.2007 ч. 16.26 шак
Донгак Антонина Саар-ооловна	19.09.1960	Кызыл хоорай, Гагарин кудумчузу, 6-66	дээди	ТГШИ күрүне эртем-шинчилел болгаш өөредилге албан чери, уран чогаал секторунун улуг эртем ажылдакчызы	РФКП	Ленинградский № 1	12.02.2007 ч. 16.31 шак
Норбу Валентина Павловна	08.05.1957	Кызыл хоорай, Горная кудумчузу, 70-1	дээди	«Республиканың Уруглар бажыны» ККА, логопед башкы	РФКП	Центральный № 3	12.02.2007 ч. 16.32 шак
Бимба Айдыс Васильевич	20.05.1982	киир бижитпээн	ортумак профессионал	тур када ажылдавайн турар	РФКП	Правобережный № 4	12.02.2007 ч. 16.34 шак

2. Бүрүткеткен кандидаттарга Тыва Республиканың Улуг Хуралының Хоойлужудулга палатазының ийги чыыжыга

депутаттың кандидады кылдыр бүрүткеткениниң дугайында шынзылганы тыпсыр. 3. Бо шиитпирни массалыг информа-

ция чепсектеринге парладыр.

Кызыл хоорайның округ соңгулда комиссиязының даргазы А.А. ИВАНОВА. Кызыл хоорайның округ соңгулда комиссиязының секретары Л.И. БИЧЕ-ООЛ.

Тыва Республиканың Улуг Хуралының Төлээлекчилер палатазының депутадынга кандидаттарны бүрүткээриниң дугайында Кызыл хоорайның девискээр соңгулда комиссиязының ШИИТПИРИ

Кызыл, 2007 чылдың февраль 19, №10-ЗП

Тыва Республиканың Улуг Хуралының ийги чыыжының Төлээлекчилер палатазының депутадынга кандидаттарның депшидип үндүргениниң чурумунга дүүшкээн, «Тыва Республиканың Улуг Хуралының Төлээлекчилер палатазының депутатта-

рының соңгулдаларының дугайында» Тыва Республиканың Хоойлузунуң 19, 22 чүүлдериниң негелделеринге дүүштүр бүрүткээр-биле кирип келген эргежок чугула документилериниң шынга дүүшкээн сайгарып көргөш, Кызыл хоорайның округ

соңгулда комиссиязының шиитпирлээни болза:

1. «Тыва Республиканың Улуг Хуралының Хоойлужудулга палатазының депутаттарының соңгулдаларының дугайында» Тыва Республиканың Хоойлузунуң

33 чүүлүнүн 3 кезээнге үндезилеп Тыва Республиканың Улуг Хуралының ийги чыыжының Хоойлужудулга палатазының депутадынга кандидаттар кылдыр дараазында кижилерни бүрүткээр:

ФААА	Төрүттүнген чылы, айы, хүнү	Чурттап турар чери	Эртем-билини	Ажылдап турар чери, албан-дужаалы (кылып турар чүүлү)	Кым депшиткени	Чаңгыс мандаттыг соңгулда округунун ады болгаш дугаары	Бүрүткеткен хүнү болгаш шагы
Омзар Ольга Сергеевна	1960 чыл, май 23	Кызыл, Ангарский бульвар, 31-20	Дээди	№3 ресэмнелге, кол эмчиниң медгенетика талазы-биле оралакчызы	Бодун боду депшиткен	Автодорожный №32	2007 чыл, февраль 19, 23.25 шак
Монгуш Оолак Данович	1964 чыл, апрель 4	Кызыл, Красноармейская, 168-79	Дээди	Ресэмнелге, анестезиолог-реаниматолог эмчи	Бодун боду депшиткен	Автодорожный №32	2007 чыл, февраль 19, 21.54 шак
Ооржак Эльвира Комбуевна	1962 чыл, февраль 6	Кызыл, Чүргүй-оол, 22	Дээди	Кызылдың №11 уруглар албан чери	Бодун боду депшиткен	Автодорожный №32	2007 чыл, февраль 19, 22.38 шак
Шрейнер Валентина Григорьевна	1948 чыл, июль 23	Кызыл, Красноармейская, 237-76	Эге профессионал	«Кызыл хоорайның уругларның хөгжүм школазы» НӨ МӨАЧ, башкы	Бодун боду депшиткен	Автодорожный №32	2007 чыл, февраль 19, 23.20 шак
Иргит-оол Вадим Ооржакович	1961 чыл, сентябрь 30	Кызыл, Кечил-оол, 7е-73	Дээди	№1 ресэмнелгениң өртең салбыры, травматолог эмчи, салбыр эргелекчизи	Бодун боду депшиткен	Автодорожный №32	2007 чыл, февраль 19, 23.57 шак
Суменков Анатолий Петрович	1947 чыл, январь 6	Кызыл, Клубная, 45	Дээди	Кызылдың автоорук техникуму, директор	Бодун боду депшиткен	Автодорожный №32	2007 чыл, февраль 19, 23.13 шак
Монгуш Владимир Дорунмаевич	1960 чыл, ноябрь 7	Кызыл, Береговая, 48	Дээди	«Толи» КХН, коммерция директору	«Чаңгыс демниг Россия»	Бай-Хаакский №35	2007 чыл, февраль 19, 22.05 шак
Рязанова Елена Александровна	1983 чыл, март 29	Бай-Хаак суур, Советская, 114-2	Дээди	«Юбилейный» автокомплекс, чээли эксперти	Бодун боду депшиткен	Геологический №29	2007 чыл, февраль 19, 23.10 шак
Ооржак Айлаңмаа Михайловна	1972 чыл, июнь 18	Кызыл, Красногвардейская, 63	Дээди	ТР-ниң Национал музейи, музей салбырының эргелекчизи	Бодун боду депшиткен	Загородный №13	2007 чыл, февраль 19, 22.50 шак
Давыдова Любовь Владимировна	1956 чыл, май 13	Кызыл, Калинин, 4-117	Ортумак профессионал	Пенсионер	Бодун боду депшиткен	Калинин №28	2007 чыл, февраль 19, 23.56 шак
Хандыма Шактар Валерьевич	1975 чыл, июль 12	Кызыл, Дружба, 1-19	Долу эвес дээди	«Юбилейный 001» автокомплекс, садыг-лаашкын менеджери	Бодун боду депшиткен	Калинин №28	2007 чыл, февраль 19, 22.36 шак
Клименко Алексей Сергеевич	1980 чыл, декабрь 1	Каа-Хем суур, Шахтерская, 65	Дээди	Клименко ХС, чолаачы	Бодун боду депшиткен	Калинин №28	2007 чыл, февраль 19, 23.17 шак
Ооржак Елена Чурум-ооловна	1968 чыл, март 31	Кызыл, Банкольская, 13а-3056	Ортумак профессионал	Клименко ХС, садыгжы	Бодун боду депшиткен	Кечил-оол №30	2007 чыл, февраль 19, 23.47 шак
Соян Мерген Кыстай-оолович	1964 чыл, июнь 24	Кызыл, Ленин, 87-40	Дээди	РЭА-ның СС-тиң Тываның БККШИ, эртем ажылдакчызы	Бодун боду депшиткен	Кочетов №22	2007 чыл, февраль 19, 23.10 шак
Саая Денис Вячеславович	1982 чыл, октябрь 17	Кызыл, Доңмас-Суг, 8-2	Ортумак	Тур ажылдавайн турар	Бодун боду депшиткен	Ленин №16	2007 чыл, февраль 19, 21.49 шак
Карлов Виктор Антонович	1938 чыл, октябрь 25	Кызыл, Лунная, 1-1	Дээди	Пенсионер	Бодун боду депшиткен	Малчын №8	2007 чыл, февраль 19, 23.15 шак
Иргит Марина Күжүгетовна	1964 чыл, декабрь 19	Кызыл, Пушкин, 25	Дээди	«Кызылдың №14 уруглар сады» МҮӨЧ, эргелекчи	Бодун боду депшиткен	Малчын №8	2007 чыл, февраль 19, 23.44 шак

ФААА	Төрүттүнген уези	Чурттап турар чери	Эртем-билини	Ажылдап турар чери, албан-дужаалы (кылып турар ажылы)	Кым депшиткени	Чаңгыс мандаттыг соңгулда округунун ады болгаш дугаары	Бүрүткеткен хүнү болгаш шагы
Мурин Михаил Алексеевич	1978 чыл, ноябрь 4	Кызыл, Титов, 23-11	Ортумак	Сайгарлыкчы	Бодун боду депшиткен	Первомайский №6	2007 чыл, февраль 19, 21.52 шак
Оюн Лидия Алексеевна	1962 чыл, октябрь 31	Кызыл, Кечил-оол, 77-4	Ортумак (долу ниити)	Түр ажылдавайн турар	Бодун боду депшиткен	Первомайский №6	2007 чыл, февраль 19, 23.17 шак
Ооржак Амир Дудакович	1960 чыл, август 26	Кызыл, Кызыл партизаннар, 3-40	Дээди	ТР-ниң «Республиканың одаар чүүл сайгарар конторазы» КУБ, чингине директор	Бодун боду депшиткен	Первомайский №6	2007 чыл, февраль 19, 23.52 шак
Большешапов Александр Иванович	1964 чыл, август 16	Кызыл, Правобережная, 44-22	Дээди	«Кызылдың №8 ниити-билиг ортумак школазы» МӨАЧ, күш-дамыр кижизи-дилгезиниң башкызы	Бодун боду депшиткен	Правобережный-3 №45	2007 чыл, февраль 19, 23.42 шак
Почикаев Сергей Владимирович	1957 чыл, август 6	Кызыл, Солнечная, 22	Ортумак профессионал	«Тыва балык ажыл-агыйы» КУБ, директор	Бодун боду депшиткен	Правобережный-1 №43	2007 чыл, февраль 19, 21.45 шак
Куулар Родион Владимирович	1983 чыл, декабрь 9	Каа-Хем кожуун, Сарыг-Сеп суур, Советская, 25	Ортумак профессионал	Түр ажылдавайн турар	Бодун боду депшиткен	Правобережный-3 №45	2007 чыл, февраль 19, 22.40 шак
Скуратова Анна Викторовна	1979 чыл, декабрь 7	Кызыл, Красноармейская, 26а	Ортумак (долу ниити)	«Спутник» ХАН, диспетчер	Бодун боду депшиткен	Пролетарский №9	2007 чыл, февраль 19, 22.45 шак
Самчан Алексей Делгер-оолович	1964 чыл, сентябрь 9	Кызыл, Ключевая, 25	Дээди	Сайгарлыкчы	Бодун боду депшиткен	Пролетарский №9	2007 чыл, февраль 19, 23.40 шак
Танышпан Андрей Михайлович	1964 чыл, октябрь 23	Кызыл, Безымянная, 45-1	Дээди	ТКУ, агрономия кафедрасының башкызы	Бодун боду депшиткен	Студенческий №34	2007 чыл, февраль 19, 23.01 шак
Крылова Алла Ивановна	1977 чыл, ноябрь 20	Кызыл, Калинин, 26-38	Дээди	«Тывазэнерго» ААН, электри саарылдазының инженери	Бодун боду депшиткен	Студенческий №34	2007 чыл, февраль 19, 23.27 шак
Давыдов Павел Павлович	1978 чыл, сентябрь 19	Кызыл, Калинин, 4-117	Ортумак профессионал	«Тываның авиашугумнары» ФКУБ, ээлчег начальниги	Бодун боду депшиткен	Студенческий №34	2007 чыл, февраль 19, 23.53 шак
Багай-оол Владимир Баринович	1951 чыл, декабрь 3	Кызыл, Интернациональная, 20-15	Дээди	Пенсионер	Бодун боду депшиткен	Студенческий №34	2007 чыл, февраль 19, 22.06 шак
Шапошникова Чечек Херел-ооловна	1965 чыл, июнь 22	Кызыл, Фрунзе, 53-9	Дээди	«Тываның стандартизация, метрология болгаш сертификация төвү» ФКАЧ, күрүне майыктарының база хемчээлдерниң чаңгыс аайлыын хандыраары дээш хайгаарал талазы-биле кол күрүне инспектору	Бодун боду депшиткен	Туристический №7	2007 чыл, февраль 19, 21.00 шак
Намчыл Фархад Допулович	1960 чыл, июль 20	Кызыл, Родниковый пер., 43-1	Ортумак (долу ниити)	№11 уругларның албан чери, таңныыл	Бодун боду депшиткен	Туристический №7	2007 чыл, февраль 19, 23.51 шак
Түлүш Доорга Сундуевна	1950 чыл, август 6	Кызыл, Красногвардейская, 63	Дээди	«ТР-ниң Кызыл кожуунун Каа-Хем суурда теплица комбинаты» КУБ, кол бухгалтер	Бодун боду депшиткен	Туристический №7	2007 чыл, февраль 19, 23.58 шак
Шожат Доржу Байкара	1940 чыл, сентябрь 9	Кызыл, Лопсанчап, 29-65	Дээди	Пенсионер	Бодун боду депшиткен	Чүлдүм №19	2007 чыл, февраль 19, 23.15 шак
Өпей-оол Екатерина Алексеевна	1947 чыл, февраль 2	Кызыл, Набережная, 10-1	Ортумак профессионал	Пенсионер	Бодун боду депшиткен	Чүлдүм №19	2007 чыл, февраль 19, 22.59 шак
Доржукай Орлан Михайлович	1974 чыл, март 7	Кызыл, Чүлдүм, 42-4	Дээди	Сайгарлыкчы	Бодун боду депшиткен	Чүлдүм №19	2007 чыл, февраль 19, 23.54 шак
Ондар Татьяна Доткан-ооловна	1955 чыл, январь 25	Кызыл, Лопсанчап, 43-56	Дээди	Кызылдың №2 хоорай поликлиниказы, участок эмчизи-терапевт	Бодун боду депшиткен	Бай-Хаакский №35	2007 чыл, февраль 19, 23.13 шак

2. Бүрүткеткен кандидаттарга Тыва Республиканың Улуг Хуралының ийги чыыжының Төлээлекчилер палатазының депутатынга кандидат кылдыр бүрүткеттиргениниң дугайында шынзылганы тыпсыр.

3. Бо шийтпирни массалыг информация чепсектеринге парлаар.

Кызыл хоорайның округ соңгулда комиссиязының даргазы
Е.В. МАСЛОВ.

Кызыл хоорайның округ соңгулда комиссиязының секретары
Л.И. БИЧЕ-ООЛ.

Тыва Республиканың Улуг Хуралының Хоойлужудулга палатазының депутатынга кандидаттарны бүрүткээриниң дугайында

Кызыл хоорайның округ соңгулда комиссиязының ШИИТПИРИ

Кызыл, 2007 чылдың февраль 19, №11-ЗП

Тыва Республиканың Улуг Хуралының ийги чыыжының Хоойлужудулга палатазының депутатынга кандидаттарның депшидилгезиниң чурумунга дүүшкээ, «Тыва Республиканың Улуг Хуралының Хоойлужудулга палатазының депутаттарының

соңгулдаларының дугайында» Тыва Республиканың Хоойлузунун 24, 28, 31 чүүлдериниң негелделеринге дүүштүр бүрүткээри-биле кириген эргежок чугула документилерниң шынга дүүшкээ сайгарып көргөш, Кызыл хоорайның округ

соңгулда комиссиязының шийтпирлээни болза:

1. «Тыва Республиканың Улуг Хуралының Хоойлужудулга палатазының депутаттарының соңгулдаларының дугайында» Тыва Республиканың Хоойлузунун 33

чүүлүнүн 3 кезээнге үндезилеп Тыва Республиканың Улуг Хуралының ийги чыыжының Хоойлужудулга палатазының депутатынга кандидаттар кылдыр дараазында кижилерни бүрүткээр:

ФААА	Төрүттүнген чылы, айы, хүнү	Чурттап турар чери	Эртем-билини	Ажылдап турар чери, албан-дужаалы (кылып турар чүүлү)	Кым депшиткени	Чаңгыс мандаттыг соңгулда округунун ады болгаш дугаары	Бүрүткеткен хүнү болгаш шагы
Даржаа Алина Викторовна	1969 чыл, октябрь 2	Кызыл, Лопсанчап, 37/2 - 32	Дээди	ТР-ниң Эртем, өөредилге черлериниң болгаш аныктар политиказының яамызы, сайыттың оралакчызы	Бодун боду депшиттирген	Автодорожный №5	2007 чыл февраль 19, 21.20 шак
Илкин Владимир Евгеньевич	1956 чыл, январь 2	Кызыл, Титов, 36-104	Ортумак профессионал	«Чылыг четкилери» КУБ, электро-участок мастери	Бодун боду депшиттирген	Төп №3	2007 чыл февраль 19, 21.30 шак
Моломдай Виктор Дмитриевич	1946 чыл, сентябрь 8	Кызыл, Кочетов, 55/2-41	Дээди	ТР-де Арга-арыг ажыл-агыйының агентилели, удуртукчунун оралакчызы	Бодун боду депшиттирген	Автодорожный №5	2007 чыл февраль 19, 21.35 шак
Монгуш Борис Билчин-оолович	1955 чыл, сентябрь 29	Кызыл, Трудовая, 1-4	Дээди	ТР-ниң Чазаа, ТР-ниң Чазак Даргазының дузалакчызы	Бодун боду депшиттирген	Чөөн №2	2007 чыл февраль 19, 21.47 шак
Сюрюн Галина Алексеевна	1961 чыл	Кызыл, Садовая, 52-1	Дээди	ТР-ниң Культура болгаш сагыш-сеткил сайзыралының яамызы, сайыттың оралакчызы	Бодун боду депшиттирген	Төп №3	2007 чыл февраль 19, 21.50 шак
Натпит-оол Леонид Хуна-оолович	1965 чыл, октябрь 2	Кызыл, Московская, 110-85	Дээди	«Тувинская правда» солунунун редакциясы, кол редактор	Бодун боду депшиттирген	Төп №3	2007 чыл февраль 19, 21.53 шак
Блинов Виталий Климентьевич	1958 чыл, февраль 28	Кызыл, Щетинкин-Кравченко, 81	Ортумак профессионал	Россияның ТР-де ККФАЭ КП-3 ФКАЧ, колония начальниги	Бодун боду депшиттирген	Правобережный №4	2007 чыл февраль 19, 21.57 шак
Норбу Шолбан Матпакович	1967 чыл, апрель 25	Кызыл, Складская, 8-4	Ортумак профессионал	Пенсионер	Бодун боду депшиттирген	Правобережный №4	2007 чыл февраль 19, 22.03 шак
Акберов Вейсал Сейфал оглы	1963 чыл, апрель 12	Красноярск, 60 лет Октября, 25-24; Кызыл, Безымянная, 33	Дээди	«Остов и К» КХН, директор	Бодун боду депшиттирген	Ленинградский №1	2007 чыл февраль 19, 22.08 шак
Черных Наталья Геннадьевна	1962 чыл, апрель 12	Кызыл кожууну, Сук-пак суур, Бүрүле, 29-1	Ортумак профессионал	«Сельстрой» КХН, склад эргелекчизи	Бодун боду депшиттирген	Төп №3	2007 чыл февраль 19, 22.15 шак
Саая Виктор Шактарович	1956 чыл, июль 25	Кызыл, Лопсанчап, 44/1-52	Дээди	Пенсионер, ажылдавайн турар	Бодун боду депшиттирген	Ленинградский №1	2007 чыл февраль 19, 22.30 шак
Гришуткина Ирина Ивановна	1962 чыл, декабрь 14	Кызыл, Лопсанчап, 27-74	Ортумак профессионал	«Сельстрой» КХН, бухгалтер	Бодун боду депшиттирген	Төп №3	2007 чыл февраль 19, 22.34 шак
Ооржак Мөге-оол Серен-Ламачев	1963 чыл, сентябрь 6	Кызыл, Кочетов, 55/2-8	Дээди	«ТР-ниң чуртталга тудуун хөгжүдер болгаш деткир төвү» КУБ, специалист	Бодун боду депшиттирген	Ленинградский №1	2007 чыл февраль 19, 22.37 шак
Монгуш Вера Даңзыевна	1958 чыл, март 8	Кызыл, Калинин, 1г-35	Дээди	Кызылдың №2 ниити-билиг ортумак школазы МӨАЧ, башкы	Бодун боду депшиттирген	Ленинградский №1	2007 чыл февраль 19, 23.05 шак

2. Бүрүткеткен кандидаттарга Тыва Республиканың Улуг Хуралының ийги чыыжының Хоойлужудулга палатазының депутатынга кандидат кылдыр бүрүткеттиргениниң дугайында шынзылганы тыпсыр.

3. Бо шийтпирни массалыг информация чепсектеринге парлаар.

Кызыл хоорайның округ соңгулда комиссиязының даргазы
Е.В. МАСЛОВ.

Кызыл хоорайның округ соңгулда комиссиязының секретары
Л.И. БИЧЕ-ООЛ.

Кандидаттарның соңгулда фондуларынче акша-хөреңгилерниң киргениниң дугайында САН-МЕДЭЭЛЕР

Тыва Республиканың Улуг Хуралының ийиги чыыжының Төлээлекчилер палатазының
депутаттарының соңгулдалары
Тыва Республика

2007 чылдың февраль 19-туң байдалы-биле

№ п/п	Кандидаттың ФААА	Акша-хөреңгини санче кириген хүнү	Акша-хөреңгилерниң кирген дөзү	Түңү, руб.	Кирген акша-хөреңгилерниң хевирлери
1	2	3	4	5	6
1	Допчун-оол Кара-оол Түлүшев	09.02.07	Допчун-оол Кара-оол Түлүшев, 1948 чылдың май 21	30 000,00	Кандидаттың боттуң хөреңгилери, соңгулда долаазын киригени
2	Иргит Чечек Хүүлеевна	08.02.07	Иргит Чечек Хүүлеевна, 1961 чылдың ноябрь 22	30 000,00	Кандидаттың боттуң хөреңгилери, соңгулда долаазын киригени
3	Калбак Александр Даваевич	07.02.07	Калбак Александр Даваевич, 1960 чылдың декабрь 8	1000,00	Кандидаттың боттуң хөреңгилери
4	Ковалева Татьяна Николаевна	06.02.07	Ковалева Татьяна Николаевна, 1983 чылдың август 11	30 000,00	Кандидаттың боттуң хөреңгилери, соңгулда долаазын киригени
5	Күнчүн Семен Николаевич	05.02.07	Күнчүн Семен Николаевич, 1957 чылдың сентябрь 12	30 000,00	Кандидаттың боттуң хөреңгилери, соңгулда долаазын киригени
6	Куулар Карим Тасович	07.02.07	Куулар Карим Тасович, 1943 чылдың октябрь 15	200,00	Кандидаттың боттуң хөреңгилери
7	Кызыл-оол Олег Донгакович	05.02.07	Кызыл-оол Олег Донгакович, 1955 чылдың май 15	100,00	Кандидаттың боттуң хөреңгилери
8	Монгуш Самойлов Хилик-оолович	06.02.07	Монгуш Самойлов Хилик-оолович, 1957 чылдың май 23	30 000,00	Кандидаттың боттуң хөреңгилери, соңгулда долаазын киригени
9	Наважап Радислав Николаевич	06.02.07	Наважап Радислав Николаевич, 1963 чылдың сентябрь 11	3 000,00	Кандидаттың боттуң хөреңгилери
10	Салчак Валерий Чанзанович	06.02.07	Салчак Валерий Чанзанович, 1955 чылдың апрель 5	2 000,00	Кандидаттың боттуң хөреңгилери
11	Самбу-Хөө Михаил Сандыйович	23.01.07	Самбу-Хөө Михаил Сандыйович, 1958 чылдың июнь 24	1000,00	Кандидаттың боттуң хөреңгилери
12	Сарыглар Николай Чозарович	06.02.07	Сарыглар Николай Чозарович, 1953 чылдың ноябрь 22	500,00	Кандидаттың боттуң хөреңгилери
13	Хуурак Эрес Михайлович	07.02.07	Хуурак Эрес Михайлович, 1969 чылдың июнь 20	30 000,00	Кандидаттың боттуң хөреңгилери, соңгулда долаазын киригени
14	Шактар-оол Маргарита Тюлюшевна	06.02.07	Шактар-оол Маргарита Тюлюшевна, 1956 чылдың сентябрь 21	1020,00	Кандидаттың боттуң хөреңгилери
Шупту:				188 820,00	

Кичээнгейлиг! Бир-тээ, отчетта ажылдап кылбаан төлевирлерни кириген болганда, ында сан-медээлер шын эвес болгаш долу эвес болуп болур

Тыва Республиканың Улуг Хуралының ийиги чыыжының Хоойлужудулга палатазының
депутаттарының катап соңгулдалары
Тыва Республика

2007 чылдың февраль 19-туң байдалы-биле

№ п/п	Кандидаттың ФААА	Акша-хөреңгини санче кириген хүнү	Акша-хөреңгилерниң кирген дөзү	Түңү, руб.	Кирген акша-хөреңгилерниң хевирлери
1	2	3	4	5	6
1	Андалаева Лариса Сереновна	09.02.07	Андалаева Лариса Сереновна, 1965 чылдың ноябрь 13	225 000,00	Кандидаттың боттуң хөреңгилери, соңгулда долаазын киригени
2	Балчий-оол Борис Константинович	02.02.07	Балчий-оол Борис Константинович, 1952 чылдың март 17	225 000,00	Кандидаттың боттуң хөреңгилери, соңгулда долаазын киригени
3	Балчий-оол Василий Максимович	09.02.07	Балчий-оол Василий Максимович, 1967 чылдың июнь 18	225 000,00	Кандидаттың боттуң хөреңгилери, соңгулда долаазын киригени
4	Бологов Валерий Петрович	09.02.07	Бологов Валерий Петрович, 1957 чылдың январь 17	225 000,00	Кандидаттың боттуң хөреңгилери, соңгулда долаазын киригени
5	Бондаренко Наталья Павловна	09.02.07	Бондаренко Наталья Павловна, 1962 чылдың август 1	225 000,00	Кандидаттың боттуң хөреңгилери, соңгулда долаазын киригени
6	Калинин Николай Николаевич	09.02.07	Калинин Николай Николаевич, 1954 чылдың октябрь 17	225 000,00	Кандидаттың боттуң хөреңгилери, соңгулда долаазын киригени
7	Конвиз Сергей Семенович	06.02.07	Конвиз Сергей Семенович, 1955 чылдың апрель 15	225 000,00	Кандидаттың боттуң хөреңгилери, соңгулда долаазын киригени
8	Март-оол Вячеслав Донгакович	09.02.07	Март-оол Вячеслав Донгакович, 1958 чылдың май 26	225 000,00	Кандидаттың боттуң хөреңгилери, соңгулда долаазын киригени
9	Никифоров Константин Федорович	09.02.07	Никифоров Константин Федорович, 1948 чылдың июль 30	225 000,00	Кандидаттың боттуң хөреңгилери, соңгулда долаазын киригени
10	Сат Зоя Назытыевна	02.02.07	Сат Зоя Назытыевна, 1944 чылдың январь 2	225 000,00	Кандидаттың боттуң хөреңгилери, соңгулда долаазын киригени
11	Сафрин Сергей Викторович	05.02.07	Сафрин Сергей Викторович, 1960 чылдың ноябрь 6	225 000,00	Кандидаттың боттуң хөреңгилери, соңгулда долаазын киригени
12	Товарищтай Игорь Ильич	07.02.07	Товарищтай Игорь Ильич, 1966 чылдың октябрь 3	225 000,00	Кандидаттың боттуң хөреңгилери, соңгулда долаазын киригени
13	Ушкалов Виктор Николаевич	09.02.07	Ушкалов Виктор Николаевич, 1965 чылдың декабрь 22	225 000,00	Кандидаттың боттуң хөреңгилери, соңгулда долаазын киригени
14	Ушкалов Вячеслав Андреевич	02.02.07	Ушкалов Вячеслав Андреевич, 1951 чылдың июнь 29	225 000,00	Кандидаттың боттуң хөреңгилери, соңгулда долаазын киригени
15	Цыренова Тамара Васильевна	09.02.07	Цыренова Тамара Васильевна, 1952 чылдың март 26	225 000,00	Кандидаттың боттуң хөреңгилери, соңгулда долаазын киригени
16	Ширипей Валерий Николаевич	09.02.07	Ширипей Валерий Николаевич, 1952 чылдың июнь 16	225 000,00	Кандидаттың боттуң хөреңгилери, соңгулда долаазын киригени
17	Юртаева Ая Семеновна	09.02.07	Юртаева Ая Семеновна, 1950 чылдың июль 25	225 000,00	Кандидаттың боттуң хөреңгилери, соңгулда долаазын киригени
Шупту				3 825 000	

Тыва Республиканың Улуг Хуралының ийиги чыыжының Төлээлекчилер палатазының
депутаттарының катап соңгулдалары
Тыва Республика

2007 чылдың февраль 19-туң байдалы-биле

№ п/п	Кандидаттың ФААА	Акша-хөреңгини санче кириген хүнү	Акша-хөреңгилерниң кирген дөзү	Түңү, руб.	Кирген акша-хөреңгилерниң хевирлери
1	2	3	4	5	6
1	Бегзи Александр Донгакович	09.02.07	Бегзи Александр Донгакович, 1948 чылдың сентябрь 17	30 000,00	Кандидаттың боттуң хөреңгилери, соңгулда долаазын киригени
2	Биче-оол Айлаңмаа Александровна	07.02.07	Биче-оол Айлаңмаа Александровна, 1968 чылдың апрель 2	30 000,00	Кандидаттың боттуң хөреңгилери, соңгулда долаазын киригени
3	Бичелдей Каадыр-оол Алексеевич	05.02.07	Бичелдей Каадыр-оол Алексеевич, 1950 чылдың январь 2	30 000,00	Кандидаттың боттуң хөреңгилери, соңгулда долаазын киригени

1	2	3	4	5	6
4	Вусатый Виктор Васильевич	02.02.07	Вусатый Виктор Васильевич, 1956 чылдың март 12	30 000,00	Кандидаттың боттун хөреңгилери, соңгулда долаазын киригени
5	Горев Сергей Григорьевич	05.02.07	Горев Сергей Григорьевич, 1955 чылдың июнь 11	30 000,00	Кандидаттың боттун хөреңгилери, соңгулда долаазын киригени
6	Доржукай Михаил Күдерович	05.02.027	Доржукай Михаил Күдерович, 1937 чылдың июль 5	30 000,00	Кандидаттың боттун хөреңгилери, соңгулда долаазын киригени
7	Кара-Сал Шолбан Көкович	09.02.07	Кара-Сал Шолбан Көкович, 1964 чылдың март 25	30 000,00	Кандидаттың боттун хөреңгилери, соңгулда долаазын киригени
8	Конвиз Александр Сергеевич	08.02.07	Конвиз Александр Сергеевич, 1980 чылдың январь 16	30 000,00	Кандидаттың боттун хөреңгилери, соңгулда долаазын киригени
9	Күжүгет Семен Седипович	09.02.07	Күжүгет Семен Седипович, 1953 чылдың ноябрь 12	30 000,00	Кандидаттың боттун хөреңгилери, соңгулда долаазын киригени
10	Куулар Эрес-оол Борбак-оолович	02.02.07	Куулар Эрес-оол Борбак-оолович, 1967 чылдың июнь 16	30 000,00	Кандидаттың боттун хөреңгилери, соңгулда долаазын киригени
11	Масленникова Наталья Анатольевна	09.02.07	Масленникова Наталья Анатольевна, 1968 чылдың сентябрь 5	30 000,00	Кандидаттың боттун хөреңгилери, соңгулда долаазын киригени
12	Монгуш Айлакама Вячеславовна	05.02.07	Монгуш Айлакама Вячеславовна, 1970 чылдың январь 31	30 000,00	Кандидаттың боттун хөреңгилери, соңгулда долаазын киригени
13	Монгуш Алексей Кошкар-оолович	02.02.07	Монгуш Алексей Кошкар-оолович, 1961 чылдың апрель 10	30 000,00	Кандидаттың боттун хөреңгилери, соңгулда долаазын киригени
14	Монгуш Наталья Байыр-ооловна	06.02.07	Монгуш Наталья Байыр-ооловна, 1963 чылдың март 1	30 000,00	Кандидаттың боттун хөреңгилери, соңгулда долаазын киригени
15	Ондар Конгар Борисович	09.02.07	Ондар Конгар Борисович, 1962 чылдың март 29	30 000,00	Кандидаттың боттун хөреңгилери, соңгулда долаазын киригени
16	Ооржак Александр Доткан-оолович	07.02.07	Ооржак Александр Доткан-оолович, 1956 чылдың март 28	30 000,00	Кандидаттың боттун хөреңгилери, соңгулда долаазын киригени
17	Самданчап Елена Георгиевна	05.02.07	Самданчап Елена Георгиевна, 1960 чылдың октябрь 20	30 000,00	Кандидаттың боттун хөреңгилери, соңгулда долаазын киригени
18	Санчы Херел Назын-оолович	07.02.07	Санчы Херел Назын-оолович, 1968 чылдың сентябрь 16	30 000,00	Кандидаттың боттун хөреңгилери, соңгулда долаазын киригени
19	Сафонов Игорь Васильевич	02.02.07	Сафонов Игорь Васильевич, 1960 чылдың октябрь 20	30 000,00	Кандидаттың боттун хөреңгилери, соңгулда долаазын киригени
20	Сафрин Александр Викторович	05.02.07	Сафрин Александр Викторович, 1953 чылдың февраль 8	30 000,00	Кандидаттың боттун хөреңгилери, соңгулда долаазын киригени
21	Соколов Олег Григорьевич	02.02.07	Соколов Олег Григорьевич, 1960 чылдың март 29	30 000,00	Кандидаттың боттун хөреңгилери, соңгулда долаазын киригени
22	Сонам Эрес Мөңгүн-оолович	05.02.07	Сонам Эрес Мөңгүн-оолович, 1968 чылдың март 3	30 000,00	Кандидаттың боттун хөреңгилери, соңгулда долаазын киригени
23	Спиридонова Лариса Чадамбаевна	09.02.07	Спиридонова Лариса Чадамбаевна, 1952 чылдың декабрь 27	30 000,00	Кандидаттың боттун хөреңгилери, соңгулда долаазын киригени
24	Стал-оол Раиса Седиповна	09.02.07	Стал-оол Раиса Седиповна, 1964 чылдың февраль 18	30 000,00	Кандидаттың боттун хөреңгилери, соңгулда долаазын киригени
25	Тавберидзе Владимир Дидимович	09.02.07	Тавберидзе Владимир Дидимович, 1954 чылдың сентябрь 21	30 000,00	Кандидаттың боттун хөреңгилери, соңгулда долаазын киригени
26	Танова Оксана Монгушовна	06.02.07	Танова Оксана Монгушовна, 1972 чылдың январь 12	30 000,00	Кандидаттың боттун хөреңгилери, соңгулда долаазын киригени
27	Торуш Бежен-оол Кууларович	09.02.07	Торуш Бежен-оол Кууларович, 1968 чылдың октябрь 10	30 000,00	Кандидаттың боттун хөреңгилери, соңгулда долаазын киригени
28	Түлүш Олег Павлович	02.02.07	Түлүш Олег Павлович, 1965 чылдың август 24	30 000,00	Кандидаттың боттун хөреңгилери, соңгулда долаазын киригени
29	Уйнукей Тимур Сендаа-Баирович	09.02.07	Уйнукей Тимур Сендаа-Баирович, 1973 чылдың февраль 24	30 000,00	Кандидаттың боттун хөреңгилери, соңгулда долаазын киригени
	Шупту			870 000,00	

Тыва Республиканың Улуг Хуралының Төлээлекчилер палатазының чанынга түр Саң-хөө-ажыл-агый эргелелин тургузар дугайында

ТЫВА РЕСПУБЛИКАНЫҢ УЛУГ ХУРАЛЫНЫҢ ТӨЛЭЭЛЕКЧИЛЕР ПАЛАТАЗЫНЫҢ ДОКТААЛЫ

Тыва Республиканың Конституция судунун 2006 чылдың ноябрь 24-те Тыва Республиканың Улуг Хуралының палаталарын аңгы-аңгы акшаландырышкыны хоойлуга дүүшпес дугайында № 2 П доктаалын күүседире-биле, Тыва Республиканың Хоойлужудулга палатазын болгаш Төлээлекчилер палатазын Тыва Республиканың республика бюджетинге бот-тускайлаң бюджет алыкчылары кылдыр хоойлудүрүмге дүүшпес кылдыр аңгы одуругларга кириген дугайында 2003 чылдың август 19-та Россия Федерациязының Дээди судунун тодарадылгазы-биле өскерилге чок артырган Тыва Республиканың Дээди судунун 2003 чылдың июнь 23-теги шийтпирин, Тыва Республиканың Хоойлужудулга палатазының «Тыва Республиканың Дээди Хуралының Аппарадын Тыва Республиканың Улуг Хуралының Хоойлужудулга палатазының Аппарады кылдыр эде тургузарының дугайында» 2002 чылдың октябрь 31-деги № 52 ХП-1 шийтпирин Кызылдың хоорай судунун 2003 чылдың январь 27-де федералдыг хоойлужудулгага чөрүшкөк болгаш ол ону хүлээп алган хүнден эгелээш-ле күш чок болгаш эрге-хоойлу талазы-биле кандыг-даа ужур-утка чок болур деп санаарының дугайында шийтпирин күүседире-биле, Тыва Республиканың Арбитраж судунун 2003 чылдың июль 24-теги «Россияның Үндүрүг албанының Тыва Республикада № 1 Районнар аразының инспекциязының 2002 чылдың август 23-те «Тыва Республиканың Улуг Хуралының Төлээлекчилер палатазының күрүне бүрүткелинин дугайында» № 146 шийтпирин база 2002 чылдың октябрь 14-те «Тыва Республиканың Улуг Хуралының Хоойлужудулга палатазының күрүне бүрүткелинин дугайында» № 250 шийтпирин хоойлуга дүүшпес деп санаарының дугайында шийтпирин күүседире-биле, 2006 чылдың декабрь 28-те № 01-19/13-02 бижинде Россия Федерациязының Саналга палатазының айыткан четпестерин чайладыры-биле, Тыва Республиканың Хоойлужудулга палатазы-

ның Аппарады амгы үеде юридиктиг кылдыр тургустунмаанын, вындыг болганда хоойлу езугаар эвезин, вюорум чогуңдан Тыва Республиканың Улуг Хуралының Хоойлужудулга палатазының хоойлу-дүрүм талазы-биле эрге чогуң база Тыва Республиканың Улуг Хуралының чаңгыс саң-хөө-ажыл-агый органын тургузар талазы-биле айтырыгны шийтпирлээри-биле Дээди Хуралдың каттышкан хуралын эрттирер арга чогуң барымдаалааш, Тыва Республиканың Улуг Хуралының Төлээлекчилер палатазының доктаадыры болза:

1. Тыва Республиканың Улуг Хуралының чаңгыс саң-хөө-ажыл-агый органы тургустунгуже чедир Тыва Республиканың Улуг Хуралының палаталарының депутаттарының ажил-чорудулгазын хандыраы-биле Тыва Республиканың Улуг Хуралының Төлээлекчилер палатазының чанынга түр Саң-хөө-ажыл-агый эргелелин тургузар.
2. Тыва Республиканың Улуг Хуралының Төлээлекчилер палатазының чанында түр Саң-хөө-ажыл-агый эргелели юридиктиг чер болур болгаш ол күштүг болуп турар хоойлужудулгага дүүштүр күрүне бүрүткелин эртер ужурлуг деп доктаадыр.
3. Төлээлекчилер палатазының Чөвүлелинге Тыва Республиканың Улуг Хуралының Төлээлекчилер палатазының чанында түр Саң-хөө-ажыл-агый эргелелин дугайында Дүрүмнү болгаш ооң тургузуун бадылаарын дагзыр.
4. Тыва Республиканың Улуг Хуралының Хоойлужудулга палатазының Аппарадының хоойлу езугаар күштүг эвезин барымдаалааш, ук Аппараттың ажилдакчыларынга Тыва Республиканың Улуг Хуралының чаңгыс саң-хөө-ажыл-агый органы тургустунгуже чедир Тыва Республиканың Улуг Хуралының Төлээлекчилер палатазының чанында түр Саң-хөө-ажыл-агый эргелелинче шилчип алырын саналдаар.
5. Тыва Республиканың Улуг Хуралының Төлээлекчилер палатазының Даргазы Х.Д. Монгушка Тыва Республиканың Улуг Хура-

лының Төлээлекчилер палатазының чанында түр Саң-хөө-ажыл-агый эргелелин ооң тургузуунга дүүштүр штаттар-биле четчелээр хемчеглери алырын дагзыр.

6. Тыва Республиканың Улуг Хуралының чаңгыс саң-хөө-ажыл-агый органы тургустунгуже чедир Тыва Республиканың Улуг Хуралының Төлээлекчилер палатазының чанында түр Саң-хөө-ажыл-агый эргелели Тыва Республиканың Улуг Хуралының палаталарының ажил-чорудулгазын хандыраы-биле Тыва Республиканың Чер болгаш эт-хөреңги харылзааларының

ямызы-биле күрүне эт-хөреңгизин оперативтиг башкара эргелиг болур кылдыр дамчыдар дугайында керээни чарар.

7. Бо доктаалды «Тувинская правда» болгаш «Шын» солуннарга парлаар.

8. Бо доктаал ону хүлээп алган хүнден эгелеп күштүг болуп кириер.

Тыва Республиканың Улуг Хуралының Төлээлекчилер палатазының Даргазы Х.МОНГУШ.

Кызыл хоорай

2007 чылдың февраль 15

№ 37 Тп-11

ТЫВА РЕСПУБЛИКАНЫҢ СОҢГУДА КОМИССИЯЗЫНЫҢ ДОКТААЛДАРЫ

Тыва Республиканың Соңгулда комиссиязының 2007 чылдың февраль 7-де №131/755-4 шийтпирин күш чок болдуларының дугайында

Кызыл, 2007 чылдың февраль 19, №134/760-4

Тыва Республиканың прокуратураның хүлээлгелеринин күүседикчинин 2007 чылдың февраль 19-та №7/63-07 соңгулда дугайында хоойлужудулганың хажыдышкыннарын чок болдуларының дугайында, М.К. Базырны Кызыл хоорайның девискээр соңгулда комиссиязының бадылаар эргелиг кижигүнүгө депшиткени хоойлу-дүрүмге дүүшпезинин дугайында негелдезин сайгарып көргөш, Тыва Республиканың Соңгулда комиссиязының

доктаатканы болза:

1. Тыва Республиканың Соңгулда комиссиязының 2007 чылдың февраль 7-де №131/755-4 «Кызыл хоорайның девискээр соңгулда комиссиязының составын немээринин дугайында» шийтпирин күш чок болдулар.

2. Бо доктаалды республиканың «Шын» болгаш «Тувинская правда» солуннарга парлаар.

Кызыл хоорайның девискээр соңгулда комиссиязының составын немээринин дугайында

Кызыл, 2007 чылдың февраль 19, №134/761-4

Тыва Республиканың Төп соңгулда комиссиязының 2002 чылдың октябрь 21-де №126/611 «Кызыл хоорайның девискээр соңгулда комиссиязын хевирлеп тургузарының дугайында» доктаалы-биле хевирлеп тургустунган Кызыл хоорайның девискээр соңгулда комиссиязының составына кандидатуралар талазы-биле саналдарны сайгарып көргөш, «Россия Федерациязының хамаатыларының соңгулда эргелеринин болгаш референдумга киржир эргезинин кол-кол магадылалдарының дугайында» Федералдыг хоойлунун 29 чүүлүнүн 11 пунктузунга дүүштүр Тыва Республиканың Соңгулда комиссиязының доктаатканы болза:

1. Кызыл хоорайның девискээр соңгулда комиссиязының составына 1974 чылда төрүттүнген, дээди эртеминиг, №9 гимназияның башкызы, «Россияны катап тургузарының партиязы» политиктиг партияның Тыва Республикада регионалдыг салбырындан депшиттирген Виктория Викторовна Донгакты томуйлаар.

2. Бо доктаалды республиканың «Шын» болгаш «Тувинская правда» солуннарга парлаар.

Тыва Республиканың Соңгулда комиссиязының даргазы Ш.Ч. МОНГУШ.

Тыва Республиканың Соңгулда комиссиязының секретарының хүлээлгелеринин күүседикчизи О.У. ООРЖАК.

Россия Федерациязының Спортчу хүреш федерациязының шиитпир-биле февраль 17-18 хүннеринде Тыва Республиканың найысылалы Кызыл хоорайга ТР-ниң Күш-культура болгаш спорт агентилелиниң спортчу хүреш федерациязы «Херел» спорт залга 1987-89 чылдарда төрүттүнген аныяк оолдар аразына Сибирь федералдыг округтуң Бирги чери дээш хостуг хүрешке маргылдааны организаптап эрттирген. Аңаа Сибирьниң 7 регионнарындан эң шыырак 170 хире мөге сес аңгы деңзиге күжүн шенешкен. Хүрешке хөлчөк ынак тыва чон, Шагаа байырлалында дыштанып, улуг сонуургал-биле хостуг хүреш маргылдааны көргөн. Чүге дээрге, маргылдаага Тываның өске хоорайларда өөренип турар кончуг шыырак, кара дерин үндүрүп тургаш Тывада хостуг хүреш школазын эрткен мөгелер хөйү-биле киришкен.

Ажыдышкын парадына билдингир спортчулар, политиктерниң байыр чедирген чугааларының соонда, маргылдааның тугун ук маргылдаада киржип турар Европа чемпионнары үш мөге Опан Сат, Юрий Беленовский (кайызы-даа Красноярск), Мунко Табутаров (Бурятия) көдүргөн. Маргылдааның кол судьязы — Мерген Ооржак, кол секретары — Буян Биче-оол ийи хүн дургузунда маргылдааның кончуг шынарлыг, бедик деңгелге организаптап эрттирген. Судья коллегиязы маргыштыг айтырылганы кончуг дүргөн шын шиит-

чоруур мөгелерге, аныяк тренерлерге, хүрешке сонуургалдыгларга шыырак мөгелерни болгаш оларның хүрежин, билдингир тренерлерни көөрү канчап сонуурганчыг эвес боор. Мен бодум хуумда тренер Владимир Хууракович Түлүштүн белеткеп өстүргени Опан Саттың хүрежин улуг сонуургал, бедик чоргаарал-биле көрүп олурдум, ылаңгыя иштинден суккаш дегээлээр езулуг тыва арганы хостуг хүрешке Опаның кылып турары чараш-тыр,

ноярска) шылгараан. 2-ги черни база-ла краснояржы Эльдар Ахмедов ээлээн. 3-кү черге Сергей Сахияев (Бурятия), Дмитрий Муганцев (Красноярск) төлептиг болган. 74 кг деңзиге 1-2-3-кү черлерни дес-дараалаштыр Бурбучук Буян, Абеков Джамбалат (кайызы-даа Красноярск), Артем Андреев, Майдар Гашинов (кайызы-даа Кемерово) чаалап алган. 84 кг деңзилик мөгелерге Тываның өзүп олурар

84 кг деңзилик мөгелерге шаңнал тыбыскан соонда. Начын Монгуштуң тиилелгези.

деңзилерден аңгызында, бистиң мөгелеривис арктан деңзилерге шаңналдыг черлерге кире бердилер, харын-даа мырыңай 84 кг дең-

Хостуг хүреш

ТЫВА МӨГЕЛЕР ШЫЛГАРААН

пирлеп турганы-биле мөгелерниң алган саннарының талазы-биле хомудан сеткил чок артканын маргылдааны түннел тура, келген аалчылар болгаш тренерлер онзалап айтыкан.

Нитизи-биле спортчулар ийи хүн дургузунда сес аңгы деңзиге онза, чараш хүрешти көрүкчүлерге бараалгаткан. Бир чеже, бистиң Тывавыска мындыг улуг маргылдаалар сөөлгү ончыл дургузунда бо-ла эрткел бээр апарганы дээр-ге-ле, тыва хостуг хүреш мөгелериниң, оларның тренерлериниң ат-алдары Россияның деңгелинде база бир хүндүлүг черни ээлеп турар апарганын көргүзүп турар деп билзе чогуур. Бистиң Тываның географтыг байдалы хайыы, орук-чири берге-даа бол, мөгелерниң улуг сонуургал-биле маңаа келиксээр күзели бар деп чүвени эскердим. Бисте тыва-даа, хостуг-даа хүрешти чон улуг сонуургал, диңмитиг адыш часкаашкыннары болгаш изиг-изиг «аарыыр» байдалдарда көөрү мөгелерге, тренерлерге база улуг чоргаарал кылдыр билдинип, оларның хөй-адын, тура-соруун көдүрүп турар болур ужурлуг. Оон аңгыда бистиң ырады чедип шыдавас (акша-төгериң айтырыны нарын болганындан), улуг маргылдааларга киришпейн турар, перспектива чок деп санадып турар аар деңзиниң мөгелери маңаа хуржиңип, арга-дуржулга шингээдип алырынга кончуг улуг дөгүм болур. Чаа хүрежиң эгелеп

кашпагай-даа-дыр, эр хөй. Төрээн Тываның адын черле сыкпа! Ам-даа, оон-даа артык кылдыр шыырак белеткенир болза, Опандан база бир олимпийжи мөге үнүп болур-дур дээрзин карак-биле көргөш бүзүредим. Ооң хүреш үезинде алдынып турары, девидээр, сүрээдээр шинчи бичии-даа чогу, арганы ылаптыг кылып турары, карак чивеш аразында шын шиитпирни үндүрүп турары кижиниң чоргааралын, шынап-ла, хайныктыра бээр. Опан Сат кончуг бүзүрелдиг хүрешкеш, түңнелинде 60 кг деңзилик мөгелерниң аразына 1-ги черни ээлээн. Ийигизин Тархан Эльмурзаев (Красноярск) алган, 3-кү черге Мунко Табутаров биле Алик Сат төлептиг болган.

50 кг деңзилик мөгелерниң шаңнал бедигээжин тыва мөгелер эжелеп алгаш, өске мөгелерге чер арттырбаан. Меңги Чудак, Анатолий Дүвен-Бады, Айсун Онгай-оол, Саян Сат дес-дараалаштыр 1-2-3-кү черлерни чаалап алганнар. Меңги биле Айсун Красноярскини төлээлээн, арктаннары Тыва Республика.

55 кг деңзилик мөгелерге 1-ги черни Новосибирск хоорайның төлээзи, база-ла тыва мөге Омак Сюрюн ээлээн. 2-ги черни Александр Богомоев (Бурятия), 3-кү черни Тываның мөгелери Эрес Оюн, Алексей Донгак алган.

66 кг деңзилик мөгелерден Иса Доудов (Крас-

аныяк мөгеzi Начын Монгуш кончуг чараш хүрешкеш, бүзүрелди-биле 1-ги черни алган. 2-ги черни Джоддол Тунтаев (Красноярск), 3-кү черни Владимир Дагбаев (Бурятия), Тимур Фиткулин (Новосибирск) олар алганнар.

96 кг деңзилик мөгелерден 1-2-3-кү черлерни дес-дараалаштыр Юрий Беленовский (Красноярск), Дмитрий Кулиш (Кемерово), Эрес Кара-Сал, Алексей Монгуш (кайызы-даа Тыва) ээлээннер.

120 кг деңзилик аар мөгелерден Кирилл Готовцев, Дмитрий Валеов (кайызы-даа Красноярск), Александр Шрайнер (Кемерово), Евгений Елгин (Красноярск) олар дес-дараалаштыр 1-2-3-кү черлерни алганнар.

Маргылдаа төнгөндө, Тываның хостуг хүреш спортунга ол чүнү бергенил, ажыктыг талалары чүл, оон кандыг түңнел үндүрүп болурул деп айтырыгны маргылдааның кол судьязы, делегей чергелиг шииткекчи, Спортчу мергежилдин дээди школазының өөредилге талазы-биле оралакчызы Мерген Ооржактан салдым:

—Мындыг чергениң улуг маргылдааларын Тывага эрттирерге ажыктыг талалары хөй болбайн канчаар. Эскердинер-ле ыйнаан, бистиң аар деңзиниң мөгелери багай эвес хүреш маргылдаазынга көргүстү. 66 болгаш 120 кг

зиге бистиң аныяк мөгевис Начын Монгуш чемпион болду. 96 кг деңзиге 3-кү черни бистиң ийи мөгевис чаалап алды. Маңаа, Тывага, аар деңзиниң мөгелерин белеткеп ап болур бис дээрзин ол көргүзүп турар. Ынчангаш аар деңзиге мөге-

Тускай шаңналды кол судья М.Ооржак тыбыскан.

Омак Сюрюннүң тиилелгези.

лерни кириштирер, оларны белеткээр ажылдарны моон-даа ыңай сайзырадыр бис. Күрүне аар деңзиниң мөгелерин сайзырадыр талазы-биле дуза кадар болза эки деп бодаар мен. Сөөлгү чылдарда тыва мөгелерниң мергежили кончуг өзүп турар деп санап турар мен. Маргылдааның 8 аңгы деңзи категорияларының 5-инге тыва мөгелер 1-ги черни чаалап алганы ону бадыткап турар. Начын Монгуштан өскө дөгере өске хоорайларда өөренип, белеткенип, ук хоорайларның ат-алдары дээш хүрежиңип турар-даа болза, демей-ле тыва хостуг хүреш школазын эрткен, тыва тренерлерниң холундан үнген мөгелер-дир.

—Тывага хостуг хүрешти моон-даа ыңай сайзырадыр дизе, чүнү канчалза экил? Силерниң амы-хуу бодалыңар чүл, Мерген Чылбаевич?

—Хостуг хүрешти сайзырадыр дизе, бир-ле дугаарында берге айтырыг акшаландырышкын.

Спортчу кижиге доктаамал спортчу бедик деңгелге турарына шынарлыг аш-чем, таарымчалыг байдалдар негеттинер. Оон аңгыда маңаа бичии 10-11 харлыг хостуг хүреш мөгелериниң школа-интернадын ажыдып алыры чугула деп бодаар мен. Аңаа оолдарны бичиизинден тура, өөретишаан, спортчу хүн чурумунга, бедик чурум-сагылгага белеткээр. Ынчан оон черле түңнел үнер ужурлуг. Шыырак мөгелеривисче база кичээңгей салыр болза эки. Чамдык оолдарның моон чоруп турар чылдагааны ол. Россия чемпиону Аян-оол Ондар, Артыш Домбулакта Красноярскиде таарымчалыг байдалды тургузуп берген. Бистер чүгле делегей чемпионнарын деткирдир бис. Россия, Европа чемпионнарынче база көрүрү чугула.

База бир, таарымчалыг байдалды ажыглап, чугаалаксап каар чүүлүм — деткиччилер. Бо маргылдааны эрттиреринге деткиччилер шыырак дузалаштылар:

«Юбилейный» автосалон, «Восторг» супермаркеттин директору Роберт Доржу, АПК «Урянхай», директору Ш.С. Иргит, «Пять звезд» сady бажыны, директору Анжела Маадыр-ооловна, хууда сайгарлыкчы бистиң оолдар Додо Ховалыг, Радислав Монгуш, Эдуард Донгак, Оскар Кысыгбай, Олег Ооржак, Илья Товарищтай болгаш оон-даа өске бүгү-ле дузалашкан эш-өөрүвүске, деткиччилерге өөрүп четтиргенивисти спорт агентилелиниң мурнундан илередип тур мен.

Сибирь федералдыг округтуң Бирги чери дээш бо эрткен маргылдаага 1-3 черлерни ээлээн мөгелер Россия чемпионнадынга киржир. Аңаа бир дугаар чер алган мөге Делегей чемпионнадынга, ийиги чер ээлээн мөге Европа чемпионнадынга киржир.

Каң-оол САТ.

Маргылдаадан чуруктарны Айлаңмаа Донгак тырттырган.

Судья коллегиязы.

АДА-ЧУРТ КАМГАЛАКЧЫЗЫНЫҢ ХҮНҮНГЕ ТУРАСКААТКАН ХЕМЧЕГЛЕР

Февраль 22

1. Ада-чурт Камгалакчызының хүнүнге тураскааткан байырлыг кезээ.

Үези: 18.00 шакта, болур чери: УЧБ

Февраль 22-25

1. Мячилик хоккейге Тыва Республиканың чемпионнады.

10.00 шак, Тээли суур

Февраль 23

1. «1941-1945 чылдарда Ада-чурттуң Улуг дайынының үезинде мөчөөн дайынчыларга» тураскаалга боодал-венотар салыры.

10.00 шакта, Культура болгаш дыштанылганың паргының чоогу

2. «Тываның дайынчы болгаш албандукаал хүлээлгезин күүседип чорааш мөчөөн оолдарына» тураскаалга боодал-венотар салыры

11.00 шакта, Улуг-Хем кыдында тураскаалга

3. Гиря көдүрер талазы-биле ТР-ниң кубогу

10.00 шак, «Автомобилист» спортзал

4. ККК аразына футзал талазы-биле Кызылдың бирги чери дээш маргылдаа.

10.00 шак, «Автомобилист» спортзал

Февраль 23-25

1. Кызыл хоорайның муниципалдыг албан-

хаакчыларының спартакиадазы (баскетбол, стол теннизи, шыдыраа, холушак эстафета).

10.00 шак,

И.Ярыгин аттыг спорткомплекс

2. Шериг баар оолдар аразына

Тыва университеттин бирги чери дээш маргылдаа (хол бөмбүү, баскетбол, хаактыг чарыш, өрү тыртынары, чыда хол-биле иттинери).

10.00 шак, Ленин кудумчузу, 5-те спортзал, студхоорайжыгаш

Февраль 24

1. Күш структураларының аразына самбога ТР-ниң бирги чери дээш маргылдаа.

10.00 шак, «Херел» спортзал

Февраль 25

1. Ортумак тускай өөредилге черлеринин сургуулдарының аразына спартакиада (хаак).

11.00 шак, Тос-Булак.

Оргкомитет.

Мэрияның кубогу Кызылда арткан

Кызыл хоорайның мэриясының шилчип чоруур кубогу дээш эр кижилер аразына хууда болгаш команда аайы-биле бокс маргылдаазы байырлардар хүннеринин бүдүүзүнде азы февраль 16-да эгелээш, улуг-хүнде доозулган.

Үш хүн иштинде И.Ярыгин аттыг спорт комплекстин бичи бокс залына эрткен бо маргылдаага чүгле Кызылдың эвес, а Каа-Хем, Сүт-Хөл, Бай-Тайга болгаш

Эрзин кожууннарның боксерлары база киришкен.

Чидиг демиселдернин түңнелинде Каа-Хем кожуундан Шолбан Мөндүрге (46 кг чедир деңзиге), Ай-Херел Монгуш (Олимпийжи курлавырлар училищези, 48 кг), Айбек Ондар (ТКУ, 516 кг), Саян Сереков (ОКУ, 51 кг), Ооржак Буян (Сүт-Хөл, 546 кг), Айдыс Куулар (ОКУ, 54 кг), Андриян Хорлуу (Эрзин, 576 кг), Павел Перепрыгин (ТКУ, 57 кг), Күдер Монгуш (ОКУ, 60 кг), Айдыс Иргит (646 кг Кызыл),

Сергек Ооржак (64 кг Кызыл), Херел Монгуш (69 кг), Бадый Хертек (75 кг Кызыл), Спартак Лопсанай (ОКУ, 81 кг) болгаш Радион Хертек (Динамо, 91 кг) олар чемпионнаанар.

Команда аайы-биле бирги черни «Кызыл-1» командазы ээлээш, Кызыл хоорайның чагыргазының шилчип чоруур кубогу, акша шаңгалын болгаш дипломун чаалал алган. Ийги болгаш үшкү черлерни ТКУ-нуң болгаш «Кызыл-2» командалар ээлээн. Боттарының деңзилеринге чемпионнаан болгаш шаңгалдыг черлерни ээлээн оолдарга акша шаңгалдарын, дипломнарны болгаш медальдарны тывыскан.

Бистиң корр.

Айланмаа **ДОНГАКТЫҢ** тырттырган чуруктары.

ОМАК-СЕРГЕК, ЭРЕС-КЕЖЭЭ

Александра Шаңгыл-ооловнаның ажил-иши баштайгы базымы Чөөн-Хемчик кожууннуң тараа хүлээп алыр пунктузундан эгелээн. Ол 1960 чылдарда колхоз, совхозтарның күрүнеге дужаар дээш экелген тарааның өл-шыгын, богун хынаар лаборант болуп ажилдап турган. Бодунуң намдарының дугайында мынчаар чугаалады:

— 1967-68 чылдарда Кызылдың садыг-кооперация училищезинге өөрөнгөш, ону доосканының соонда Чөөн-Хемчик кожууннуң хереглекчилер нитилелинге садыгчы болуп ажилдадым. Хоорай садыгларына, райпо складтарына ажилдап чордум. Чыраа-Бажының, Хорум-Дагның садыгларына ажилдап чораанымы улуг назылыг кижилер утпаан боорлар. Мээң мынчаар ажилдап чораанымы райпо баштаар чери үнелээш, 1990 чылда «Совет хереглекчилер кооперациязының тергини» деп хөрек демдээ-биле шаңнаан чүве. Ол-ла чылын меңээ күш-ажылдың хоочуну атты тывысты. Садыг шуугумна ажилдап чораан чылдарында райпо баштаар черинин хүндүлел бижиктери, өртектиг белектер-биле хөй удаа шаңнаткан мен.

Пенсияже үнүмзе-даа, 1991 чылдан 1994 чылга чедир кожууннуң төп эмнелгезинин складына ажилдаан мен—деп, хоочун садыгчы эрткен амыдыралчы оруун кончуг кысказы-биле сактып чугаалады.

Александра Шаңгыл-ооловнаның ажи-төлү боттарының амыдыралчы оруктарын тыва берген.

Дузалаал ажил-агыында 3 инекти тудуп, огородунда ногааларны өстүрүп, оон чылдың-на эки дүжүттү ал турар.

Арагачы **ДОНГАК.**

Чадаана хоорай.

Тыва Республиканың Иштики херектер яамызының орук шимчээшкининин айыыл чок чоруунуң күрүне инспекциязы республика девискээринге транспорт аймааның албан чорудар техниктиг хыналдазын март 23-те эрттирер, ынчан техниктиг диагностиканың дериг-херекселдерин ажыглаар. Ынчангаш аңаа киржиксээр юридиктиг эргелиг албан черлеринин болгаш тус-тус сайгарлыкчыларның ортузунга **КОНКУРСТУ** чарлап тур.

Киржир дугайында чагыг-билдиришкinnerни март 6-га чедир дараазында адрессте хүлээп ал турар: Кызыл хоорай, **Ровенская кудумчузу, 36, каб. № 14, 115.** Бүгү айтырылганы бо адресстен база ында 114 кабинеттен билип ал болур.

ТР-ниң Чазааның 2005 чылдың июль 12-де № 860 доктаалын эзугаар Бай-Тайга кожууннуң социал хандырылга килдизинин 2005 чылдың август 2-де **Чечек Доржуевна САЛЧАККА** тывысканы В сериялыг № 3022290 «Күш-ажылдың хоочуну» шынзылганың читкенин барымдаалааш, ону күш чок деп санаар.

Марфа Маанчевна СЕРЕНДУКТУҢ адына 1998 чылдың апрель 27-де тывыскан С № 545367 дугаарлыг «Күш-ажылдың хоочуну» шынзылганың читкенин барымдаалааш, ону күш чок болган деп санаар.

Ленин, 18 дыңнадып тур

Тыва Республиканың Иштики херектер яамызының дежурный кезээнин медеэзи эзугаар алырга, 2007 чылдың февраль 12-ден 18-ке чедир республиканың девискээринге 116 кем-херек үүлгедишкени бүртүктеттинген, оон иштинден 70 кем-херекти изи-биле илередип тыпкан. 1 өлүрүүшкүн, кижиниң кадыгына эгезээр хора чедирген 29 таварылга, 1 күштээшкүн, 5 үптээшкүн, 39 оорлашкын болган, хойлу эзугаар эвес наркотиктиг бүдүмелдерни шыгжап база ап чораан 23, боо-чепсекти кадаглап чораан 2 факт-барымдаа илереттинген. Орук-транспорттунуң 6 озал-ондаа демделеттинген, аңаа бир кижини амы-тынындан чарылган.

Шагаа болгаш Масленица байырлардарында республиканың девискээринге кем-херек үүлгедишкinnerин болдурбас дээш шагдаа ажилдакчылары күштелген чурум эзугаар ажил-албанын эрттирген. Бүгү-ле бүдүрүлгелерге, организацияларга корум-чурумну тударының дээштиг хемчеглерин алган. Корум-чурумну тударына улусчу эки тура дружиналары боттук дузаны чедирген. Хөй кижини чыгыр черлерге арага аймаа садарын кызыгаарлаан, бо хемчег ажыктыг болган. Февраль 18-те Кызыл хоорайга чаңгыс-даа кем-херек үүлгедишкени бүртүктеттинген.

Шагаа байырларында арага аймаа ижери хоруглуг, ону хамаатылар сагып турар болу берген. Ындыг-даа болза, Ак-Довурак хоорайның профессионал училищезинин сургуулу 21 харлыг М. бо чаагай чаңчылды каржызы-биле хажыдып, Шагаа бүдүүзүнде эштери-биле арагалааш, дүр-жоктангаш, улус бижектеп, янзы-бүрү кемдээшкнге таварыштырган. Ол туттурган, кеземче херезэн оттурган.

Кызыл хоорай. Февраль 13-те

13 шакта бажының ээзи билдинмес кижилер эжики үрөп киргеш, норка кежи тонну, сейфтен 160 муң рубль түңнүг акшаны оорлай бергенин дыңнаткан. Нити когаралы 185 муң рубль. Истелгени чорудуп турар. РФ-тин Кеземче хоойлу-зунуң 158 чүүлүнүң 3 кезээ-биле кеземче херезэн оттурган.

Кызылдың ИХЭ-зи истелгени чорудуп турар.

Февраль 16-да 23 шак 40 минута турда, Кызылдың иштики херектер эргелигинин ээрикттер сергедир бажының 1982 чылда төрүттүнген хамаатыны үжөп тура, оон ботинказындан 2,904 грамм наркотиктиг гашишти тыпкан.

Кызылдың ИХЭ-зи хыналданы чорудуп турар.

Би-Хем кожуун. Февраль 16-да 20 шак үезинде таныттынмас кижини Туранның №1 школазының дужунга кыжанып тургаш, бичи оолдун 4300 рубль өртектиг соттуг телефонун былаай берген. Каразыттырган кижини туттурган. Кеземче херезэн оттурган. Би-Хем кожууннуң ИХК-зи истелгени чорудуп турар.

ТР-ниң ИХЯ-зының парлалга албаны.

ТУРГУЗУКЧУЗУ: Тыва Республиканың Чазаа.
Кол редактор **Артур ХЕРТЕК.**

РЕДАКЦИЯНЫҢ ТЕЛЕФОННАРЫ:

Кол редактор — 1-01-35, кол редакторнуң оралакчызы — 1-19-87, тел/факс (394-22) 1-17-94, бухгалтерия — 1-17-91.

КИЛДИСТЕР: нитилел-политиктиг килдис — 1-18-10, культура, өөредитге — 1-03-88, чагаа — 1-03-87, көдээ ажил-агый, үлетпур килдистер — 1-17-09, 1-40-77.

Солун келбейн барганда, 3-14-94 телефонче долгаар.

Неделяда үш катап үнер. Хемчээли парлаан 2 ама.

Тираж 9851. Чагыг 24.

ШЫН

e-mail: shyn@tuvu.ru

Индекс 667000.

Кызыл хоорай,

Красноармейская, 100.

АГАР САНЫВЫС: № 40703810400000010000 Б ОАО Банк "Тувакредит", Кызыл ИНН—1701008465; корр сч 30101810600000000729 БИК 049304729.

Россия Федерациязының Парлалга, телерадио-дамчыдылга болгаш массалыг коммуникациялар херектеринин талазы-биле яамызының Ортаагы Сибирьде регионнар аразының девискээр эргелели «Шын» солуну 2004 чылдың май 14-те эде бүртүктээ.

Херечилдин дугаары — ПИ № 16-0510. Индекс 10002, 10003.

ТР-ниң Парлалга болгаш массалыг коммуникациялар талазы-биле агентилелиниң типографиязынга парлаан (Кызыл, Шетинойн-Кравченко, 1).

Солунда парлаттыг материалдарның авторларының бодаллары редакцияның туружу-биле дүшпейн барып болур. Айттыганы саннары болгаш өске-даа фактылары, дыңнадылганы дээш авторлар боттары харылаар.